

**ПОЛТАВСЬКИЙ КООПЕРАТИВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ УКРАЇНИ**

КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ

ОПОРНИЙ КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

для студентів спеціальностей:

6.0501.03 “Міжнародна економіка”

6.0501.04 “Фінанси і кредит”

6.0501.06 “Облік і аудит”

6.0501.07 “Економіка підприємства”

6.0501.08”Маркетинг”

Підлягає поверненню
до університету
Примірник №_____

ПОЛТАВА – 2003

Автори:

Левченко Г.І., доцент кафедри загальноекономічних дисциплін Полтавського університету споживчої кооперації України, кандидат економічних наук.

Логвин М.М., старший викладач кафедри загальноекономічних дисциплін Полтавського університету споживчої кооперації України, кандидат географічних наук.

Литовченко І.В., асистент кафедри загальноекономічних дисциплін Полтавського університету споживчої кооперації України.

Рецензенти:

Чичкало І.Б., доцент кафедри економіки підприємства Полтавського державного технічного університету ім. Ю. Кондратюка, кандидат економічних наук.

Кушнір Л.М., доцент кафедри географії та краєзнавства Полтавського державного педагогічного університету ім. В.Г. Короленка, кандидат географічних наук.

Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри загальноекономічних дисциплін 28 лютого 2003р. , протокол №6

В.о. зав кафедри _____ Шуканов П.В.

Рекомендовано до видання
та використання у навчальному
процесі Вченою Радою ПУСКУ
“ _____ ” _____ 2003 року
Протокол № _____

Зміст

1. Вступ.....	3
2. Тема 1. Об'єктивна необхідність і теоретичні основи державного регулювання економіки.....	5
3. Тема 2. Органи державного управління України в системі державного регулювання економіки.....	8
4. Тема 3 : Правові та адміністративні методи державного регулювання економіки.....	11
5. Тема 4: Методологічні основи соціально-економічного прогнозування.....	14
6. Тема 5. Програмування у системі державного регулювання економіки.....	20
7. Тема 6 : Методологічні основи макроекономічного планування.....	23
8. Тема 7 : Фінансово - кредитне регулювання економіки.....	28
9. Тема 8: Державне регулювання зовнішньо-економічної діяльності.....	32
10. Тема 9 : Державне регулювання структурних зрушень та інвестиційної діяльності.....	36
11. Тема 10. Підприємництво як об'єкт державного регулювання.....	39
12. Тема 11. Державне регулювання розвитку науки і техніки.....	44
13. Тема 12. Державне регулювання основних сфер господарської діяльності.....	48
14. Тема 13. Державне регулювання праці, рівня життя населення та розвитку соціальної сфери.....	53
15. Тема 14. Державне регулювання розвитку регіонів.....	56
16. Тема 15. Державне регулювання природоохоронної діяльності.....	59
17. Література.....	62

Вступ

Дисципліна “ Державне регулювання економіки “ передбачається навчальним планом як загальна економічна і являє собою важливу складову економічної підготовки майбутніх спеціалістів.

Реальний перехід до ринкової економіки в Україні є важливою умовою її оздоровлення, тривалого та ефективного розвитку, основою керування і саморегуляції. Однак в умовах переходу до постіндустріального суспільства чітко виявляється обмеження в регулюючих можливостях ринкового механізму та об’єктивна необхідність активізації ролі держави і регулювання економіки для забезпечення макроекономічної стабільності. Державне регулювання ринкової економіки є системою взаємопов’язаних форм і методів дії держави як економічного центру на відтворювальні процеси в економіці за допомогою використання правових та економічних регуляторів, з метою орієнтації господарчих суб’єктів і окремих громадян на досягнення цілей та пріоритетів державної соціально-економічної політики.

Мета вивчення дисципліни – розкриття методології, методики та організаційних основ державного регулювання економіки.

Головні завдання дисципліни полягають у тім, щоб розкрити:

- сутність, мету й завдання державного регулювання економіки;
- теоретичні основи формування та реалізації стратегії соціально - економічної політики держави;
- методологічні основи та засоби впливу держави на економічний і соціальний розвиток та соціально-економічні процеси;
- сутність, функції, методологію та методику соціально-економічного прогнозування, державного програмування і макроекономічного планування;
- особливості державного регулювання різних сфер господарської діяльності;
- світовий досвід державного регулювання економіки.

Послідовність вивчення учбового матеріалу наступна: спочатку вивчається загальнотеоретичні і методологічні основи державного регулювання ринкової економіки, а також його складових елементів – прогнозування соціально-економічного розвитку програмування та макроекономічного планування; а потім вивчаються окремі найбільш важливі прикладні напрями державного регулювання економіки, зокрема в фінансово - кредитній сфері, зовнішньоекономічній та інвестиційній діяльності, в науково-технічному розвитку, розвитку соціальної сфери та природоохоронній діяльності.

При цьому в даних темах розглядаються методологічні питання , зарубіжний досвід, а також практичні підходи до рішення цих проблем в Україні.

В процесі вивчення дисципліни передбачається складання студентами рефератів і їх обговорення на семінарських заняттях, рішення завдань по темах курсу, проведення конкурсу на найкращий реферат, а також підсумкова наукова студентська конференція.

В результаті вивчення курсу студент повинен знати: зміст і напрями державного регулювання в умовах розвитку різних форм власності, організацію прогнозування і макроекономічного планування в Україні, методологічні основи, принципи і методи прогнозування та макроекономічного планування, порядок обґрунтування макроекономічних показників в умовах трансформаційного періоду, зміст і сфери застосування прямих і непрямих методів втручання держави в суспільно-економічні процеси, особливості технології прогнозування і макроекономічного планування в різних секторах економіки, по окремих напрямках регулятивної діяльності держави, а також конкретні форми їх реалізації в економіці України.

Студент також повинен отримати навички використання типових методів розробки окремих видів прогнозів і планових балансів, вміння оцінювати їх надійність і точність за допомогою абсолютних, відносних, та якісних показників, аналізувати соціально-економічну інформацію на макрорівні і надавати оцінку ситуацій і співвідношень, що склалися в економіці, оцінювати і прогнозувати структуру і динаміку макроекономічних показників.

Цей курс дозволяє поєднати цілі, завдання, напрямки розвитку окремих підприємств, асоціацій, територій з цілями і завданнями розвитку всього народногосподарського комплексу як єдиного цілого, що розвивається динамічно.

Тема 1. Об'єктивна необхідність і теоретичні основи державного регулювання економіки.

План

1. Об'єктивні та суб'єктивні передумови державного регулювання економіки.
2. Об'єкти та суб'єкти державне регулювання економіки.
3. Мета, завдання та особливості державного регулювання економіки перехідного періоду.
4. Регулятивна діяльність держави в умовах ринкових відносин та її функції.
5. Методи прямого і побічного впливу на соціально-економічні процеси.
6. Сучасна світова практика регулювання ринкової економіки.

Ключові слова: державне регулювання економіки, моделі, функції, об'єкти і суб'єкти, цілі, загальні принципи, субстанційна, сутнісна та функціональна підсистеми, інструменти, методи прямого державного регулювання, методи непрямого (опосередкованого) державного регулювання.

Література: 2-с.8-43; 3-с.6-44; 5-с.6-23; 7-с.5-68 8-с.3-23.

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ

З теоретичного погляду

Система знань про сутність, закономірності дії та правила застосування типових методів та засобів впливу держави на хід соціально-економічного розвитку, спрямованих на досягнення цілей державної економічної політики.

З практичного погляду

Сфера діяльності держави для цілеспрямованого впливу на поведінку учасників ринкових відносин з метою забезпечення пріоритетів державної економічної політики

ЗАГАЛЬНІ ЦІЛІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ

- економічний розвиток;
- справедливий розподіл доходів;
- збалансованість торговельного балансу;
- економічна ефективність;
- економічна свобода;
- економічна забезпеченість;
- повна зайнятість;
- стабільний рівень цін;

КОНКРЕТНІ ЦІЛІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПЕРЕХОДУ ДО РИНКОВИХ ВІДНОСИН.

- забезпечити матеріально-вартісну збалансованість розвитку й узгодженої діяльності всіх галузей і сфер економіки, спрямованої на досягнення політичних соціально-економічних цілей;
- створити сприятливі зовнішні економічні умови для розширеного відтворення всередині країни;
- оздоровити фінансовий стан економіки;
- забезпечити стабілізацію і подальше збільшення обсягів виробництва;
- відновити місце України в міжнародному поділі праці;
- забезпечити соціальний захист населення;
- забезпечити раціональне природокористування та створити сприятливі умови для життя населення.

ПРИНЦИПИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ

Принцип пріоритету права над економікою

Постійне розширення органічно взаємопов'язаних форм державного регулювання економіки

Поєднання національно-державного підходу та інтернаціонального досвіду державного регулювання

ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ

- принцип ефективності;
- принцип справедливості;
- принцип стабільності;
- принцип системності державного впливу;
- принцип дотримання вимог матеріально-фінансової збалансованості;
- принцип забезпечення єдності стратегічного і поточного державного регулювання та його оперативності;
- принцип поступовості та етапності;
- принцип оптимального поєднання адміністративно-правових та економічних важелів;
- принцип адекватності.

Головні елементи механізму державного регулювання економіки

Суб'єкт

Об'єкт

Методи

Засоби (важелі)

Суб'єкти державного регулювання економіки - це носії, виразники та виконавці господарських інтересів

- соціальні групи, що відрізняються одна від одної майном, доходами, видами діяльності, професіями, галузевими та регіональними інтересами;
- об'єднання громадян, асоціації профспілки, спілки підприємців і фермерів, політичні партії;
- органи державної та місцевої влади, а також Національний банк.

Об'єкти державного регулювання економіки - це сфери, галузі економіки, регіони, ситуації, явища та умови соціально-економічного життя країни, де виникли або можуть виникнути труднощі, проблеми, які не вирішуються автоматично, або ті, що вирішуються у віддаленому майбутньому, тоді як їх вирішення потрібно для нормального функціонування економіки та підтримання соціальної стабільності

- економічна система держави у цілому;
- економічні підсистеми (економіка регіонів, господарських комплексів, галузей, сектори економіки, стадії відтворення);
- соціально-економічні процеси (економічні цикли, демографія, зайнятість, інформація, науково-технічний прогрес, екологія, кон'юнктура);
- відносини (кредитні, фінансові, зовнішньоекономічні);
- ринки (товарів, послуг, інвестицій, цінних паперів, фондів);
- підприємства (установи, заклади, організації), державні органи, домашні господарства.

Методи державного регулювання економіки - це способи впливу держави через законодавчі і виконавчі органи на сферу підприємництва, інфраструктуру ринку, некомерційний сектор економіки з метою створення або забезпечення умов їхньої діяльності відповідно до національної економічної політики.

Методи державного регулювання економіки за формами впливу на суб'єкти ринку

Прямого впливу

Не передбачають створення додаткового матеріального стимулу, а не загрожують фінансовими збитками і спираються на силу державної влади

- визначення стратегічних цілей розвитку економіки та їх відображення в індикативних та інших планах, цільових програмах;
- державні замовлення і контракти на поставки певних видів продукції, виконання робіт, надання послуг;
- державна підтримка програм, замовлень і контрактів;
- нормативні вимоги до якості та сертифікації технології та продукції;
- правові й адміністративні обмеження та заборони щодо виробництва певних видів продукції;
- ліцензування операцій з експорту та імпорту товарів, тобто зовнішньо-торгівельних операцій;

Непрямого (опосередкованого впливу)

Грунтуються переважно на товарно-грошових важелях, визначають правила гри в ринковому господарстві та впливають на економічні інтереси суб'єктів господарської діяльності

- оподаткування, рівень оподаткування та система податкових пільг;
- регулювання цін, їх рівні та співвідношення;
- плата за ресурси, відсоткові ставки за кредит і кредитні пільги;
- митне регулювання експорту й імпорту, валютні курси та умови обміну валют.

Тема 2. Органи державного управління України в системі державного регулювання економіки.

План

1. Система органів державного регулювання економіки.
2. Принципи організації державного регулювання економіки.
3. Функції та повноваження державних органів у сфері економічного регулювання.

Ключові слова: концепція державного втручання в економіку, принципи організації ДРЕ, система органів ДРЕ, функції державних органів у сфері економічного регулювання, повноваження державних органів у сфері економічного регулювання, основні форми ДРЕ.

Література: 1-с.148-155; 2-с. 44-54; 3-с.45-57; 5-с. 62-75; 7-с. 143-149; 8-с. 24-32.

Державне регулювання економіки України забезпечують органи законодавчої та виконавчої влади, що належать до загальної організаційної структури управління державою.

Функції Верховної Ради України як вищого законодавчого органу

- прийняття законів;
- визначення засад внутрішньої і зовнішньої економічної політики
- затвердження загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку
- охорона довкілля;
- визначення і прийняття рішень щодо схвалення програми діяльності Кабінету міністрів України;
- затвердження рішень про складання Україною позик та економічної допомоги іноземним державам і міжнародним організаціям;
- контроль за використанням позик, наданих Україні від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій;
- затвердження переліку об'єктів приватизації.

Головні функції в державному регулюванні економіки виконують органи виконавчої влади.

Функції кабінету міністрів

- забезпечення ведення фінансової, цінової, інвестиційної, податкової політики, політики у сфері праці й зайнятості населення, соціального захисту, освіти, науки і культури, охорони природи і природокористування;
- розробка і запровадження загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального і культурного розвитку України;
- забезпечення однакових умов розвитку всіх форм власності;
- керування об'єктами державної власності відповідно до закону;
- розробка проекту закону про Державний бюджет України і забезпечення виконання затвердженого Верховною Радою України Державного бюджету України, подання Верховній Раді звіту про його виконання;
- організація забезпечення ведення зовнішньоекономічної діяльності;
- спрямування і координування роботи міністрів інших органів виконавчої влади.

Кабінету Міністрів підпорядковані міністерства і відомства, які є центральними органами виконавчої влади

Міністерства і відомства

Склад

Міністерство економіки та з питань євроінтеграції

Міністерство праці та соціальної політики

Міністерство фінансів

Міністерство промислової політики

Міністерство АПК

Міністерство у справах сім'ї та молоді

Міністерство транспорту

Міністерство енергетики України

Міністерство культури і мистецтва України

Міністерство охорони здоров'я України

Міністерство охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України

Міністерство юстиції України

Державні комітети та відомства

Функції міністерств

Підбір і розставлення кадрів директорського корпусу на державних підприємствах

Планування виробництва на державних та регулювання на приватних підприємствах

Координація перспективного розвитку галузі

Методи регулювання праці і заробітної плати

Проведення маркетингу

Організація обліку і звітності

Регулювання фінансової діяльності підприємств і організацій

Аналіз виробничо-господарської діяльності

Контроль охорони довкілля

Проведення інституціональної політики

Функції виконавчої влади державного управління економікою в регіонах виконують місцеві держадміністрації.

Функції місцевих державних адміністрацій

- виконання державних та регіональних програм соціально-економічного та культурного розвитку;
- виконання державних програм охорони довкілля;
- виконання державних програм національно-культурного розвитку національних меншин, корінних національностей в місцях їх комплексного проживання;
- підготовка і виконання відповідних обласних і районних бюджетів

У процесі ринкових відносин структура суб'єктів державного регулювання економіки та їхніх функцій зазнає певних змін. Згідно з Концепцією адміністративної реформи в Україні перебудова організаційних структур управління вестиметься у таких напрямках:

- регіоналізація систем державних органів виконавчої влади, перегляд сфери їх повноважень та відповідальності, розподілу функцій між ними з питань регулювання господарства;
- створення надійної системи управління державним господарством;
- визначення сфер, форм і методів взаємодії центральної економічної ради з регіонами;
- забезпечення нових організаційних структур відповідного нормативною нормативною і законодавчою базою.

Тема 3 : Правові та адміністративні методи державного регулювання економіки.

План

1. Зміст та значення правового регулювання економіки.
2. Законодавча база правового регулювання економіки в Україні.
3. Адміністративні методи державного регулювання економіки.
4. Система адміністративних регуляторів (важелів).

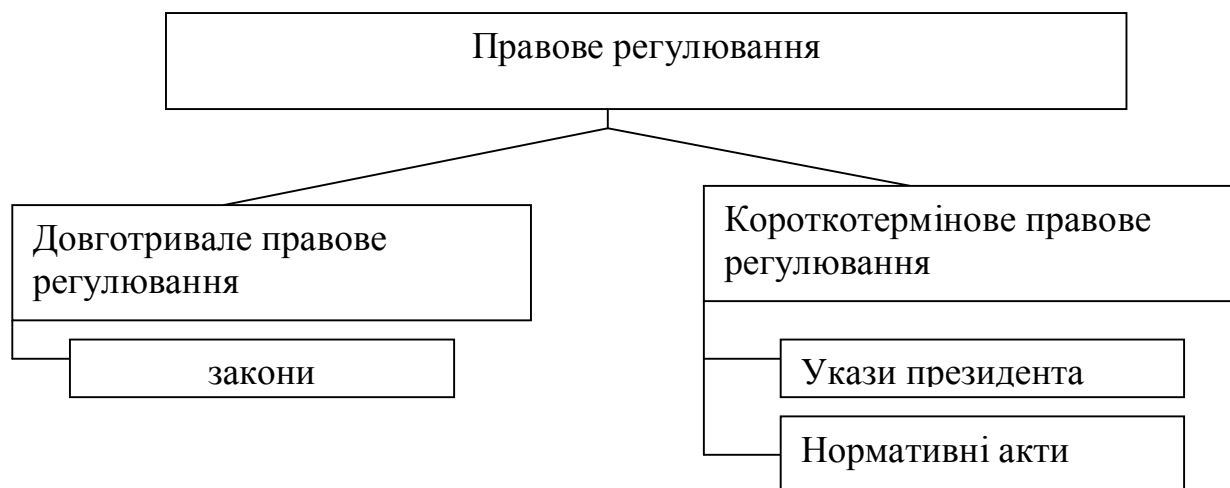
Ключові слова: правові методи регулювання, адміністративні методи регулювання, засоби заборони, засоби дозволу, засоби примусу, економічні методи регулювання, способи ДРЕ, автоматичні регулятори, антициклічне регулювання, державне програмування, соціально-економічні норми і нормативи, галузева структура нормативних показників, ліцензії, квоти, стандарти, державне замовлення, державний контракт.

Література: 2-с.55-65; 3-с.58-66; 7-с. 69-86, 150-152; 8-с. 18-22.

Правове регулювання – це діяльність держави щодо встановлення обов’язкових для виконання юридичних норм (правил) поведінки об’єктів права.

Предмет правового регулювання економіки,

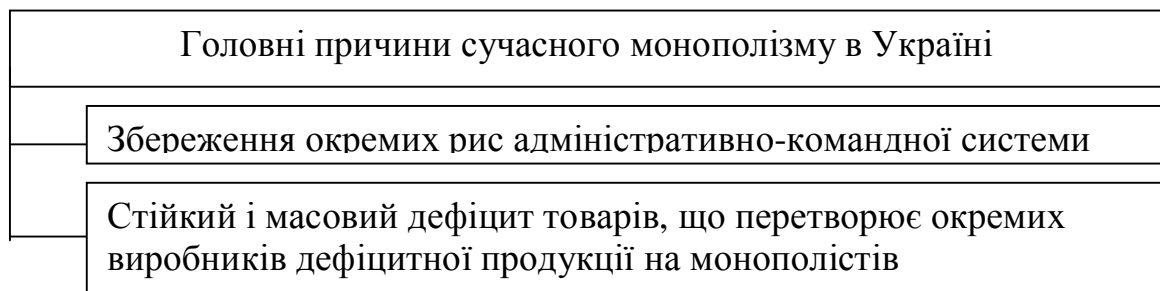
- відносини між державою (державними органами) і суспільством, громадянами, суб’єктами господарської діяльності;
- відносини “всередині” держави, між її органами з приводу розподілу повноважень, визначення їхнього правового статусу;
- відносини між суб’єктами господарської діяльності (виробник-посередник; замовник- підрядчик, боржник-кредитор, власник-орендатор і т.п.);
- економічні відносини між людьми, залученими в державно-управлінські процеси як з приводу професійного виконання обов’язків державних службовців, так і з причин звернення в державні органи для вирішення будь-яких власних проблем.

Основними чинними законами в Україні є:

- Закон про власність;
- Закон про банки і банківську діяльність;
- Закон про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції;
- Закон про оподаткування доходів підприємств і організацій;
- Закон про банкрутство;
- Закон про інвестиційну діяльність;
- Закон про захист іноземних інвестицій в Україні;
- Закон про основи державної політики у сфері науки і науково-технічної діяльності;
- Закон про форми власності на землю;
- Закон про освіту;
- Закон про зайнятість населення;
- Закон про оплату праці;
- Закон про єдиний митний тариф;
- Основи законодавства України про культуру.

Головна функція правового регулювання – визначення оптимального співвідношення рівнів монополізації і конкуренції та вироблення антимонопольних регуляторів.

З метою контролю держави за розвитком конкуренції та обмеження монополістичної діяльності в Україні утворений Антимонопольний комітет.

Адміністративне регулювання - це дії адміністрації держави або регіону, спрямовані на збалансованість інтересів суб'єктів господарювання, створення відповідних умов саморегулювання деяких видів економічної діяльності за допомогою нормативних актів, вказівок, розпоряджень.

Інструменти адміністративного регулювання

- ліцензії – спеціальні дозволи, які видаються об'єктам підприємницької діяльності на здійснення окремих її видів;
- квоти – визначають частку суб'єктів ринку у виробництві, споживанні, експорті, імпорті, іт.п. товарів та послуг;
- санкції – це заходи держави, спрямовані на покарання суб'єктів ринку, які не виконують установлених правил діяльності;
- норми- 1) науково обгрунтована міра суспільно-необхідних витрат ресурсів на виготовлення одиниці продукції заданої якості.
2) правила поведінки людей і здійснення певної економічної діяльності;
- стандарти - це єдині норми за типами, марками, параметрами, розмірами і якістю виробів, за величинами вимірювань, методами випробування та контролю, правилами пакування, маркування та зберігання продукції, технології виробництва;
- державне замовлення;
- ціни.

Тема 4: Методологічні основи соціально-економічного прогнозування.

План.

1. Суть і призначення економічних і соціальних прогнозів.
2. Місце соціально-економічних прогнозів у системі ДРЕ.
3. Типологія прогнозів.
4. Основні принципи прогнозування.
5. Класифікація методів прогнозування.
6. Експертні методи прогнозування, їх порівняльна характеристика та галузі застосування.
7. Фактографічні методи прогнозування, їх характеристика, умови та галузі застосування.
8. Зміст методів моделювання.
9. Показники точності прогнозів.

Ключові слова: передбачення, гіпотеза, прогноз, прогнозування, пошуковий прогноз, нормативний прогноз, період упередження, об'єкт прогнозування, метод прогнозування, інтуїтивні методи прогнозування, формалізовані методи прогнозування, методи експертних оцінок, методи прогновної екстраполяції, методи моделювання, верифікація прогнозів, помилка прогнозу, ефективність прогнозування.

Література: 1-с. 6-22, 57-83, 105-117; 2-с. 66-90; 3-с. 67-94; 4-с. 20-51; 7-

Прогноз (грецькою- передбачення, латинською- forecast)- це науково обгрунтоване судження про можливий стан об'єкта в майбутньому, а також про альтернативні шляхи і строки досягнення такого стану.

Прогнозування – це процес розробки прогнозів

Теоретичний аспект прогнозування

Здійснює аналіз реальних факторів та причинно наслідкових зв'язків. Оцінка й опис можливих бажаних перспектив.

Управлінський аспект прогнозування

Формує рекомендації щодо державного регулювання економіки на відповідну перспективу.

Головні функції прогнозування

науковий аналіз економічних, соціальних, науково-технічних процесів і тенденцій;
дослідження об'єктивних зв'язків соціально-економічних явищ господарського розвитку у конкретних умовах;
оцінка сформованого рівня розвитку конкретної ситуації і виявлення тенденцій, які можуть скластися у майбутньому, передбачення нових ситуацій та їх оцінка;
виявлення можливих альтернатив розвитку економіки у перспективі, нагромадження наукового матеріалу для обгрунтованого вибору певних рішень.

Класифікація (типологія) прогнозів здійснюється залежно від класифікаційних ознак:

- за масштабами об'єкта прогнозування (залежно від рівня агрегування):

глобальні

макроекономічні

Структурні (прогнози розвитку міжрегіональних і міжгалузевих народно-господарських комплексів)

галузеві

регіональні

локальні

Мікроекономічні (прогнози на рівні окремих підприємств, прогнози виробництва окремих продуктів)

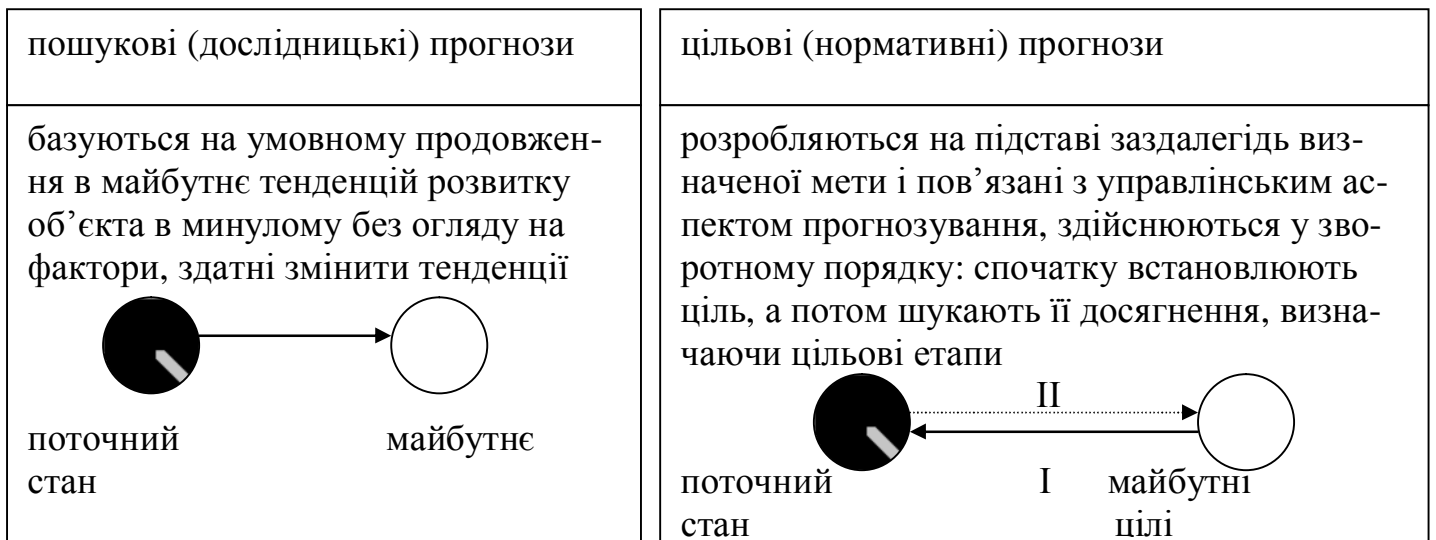
- за часом випередження

Види прогнозів	Оперативні	Коротко-строкові	Середньо-строкові	Довгострокові	Далеко-строкові
Прогнозний горизонт	1-3 місяці	До 1 року	1-5 років	5-10 років	10-20 років
Характер інформації	Кількісна		Кількісно-якісна	Якісно-кількісна	Якісна
Гіпотеза про можливість зміни тенденції	Зміна тенденції не очікується			Можлива зміна тенденції	

- за елементами та напрямками відтворення

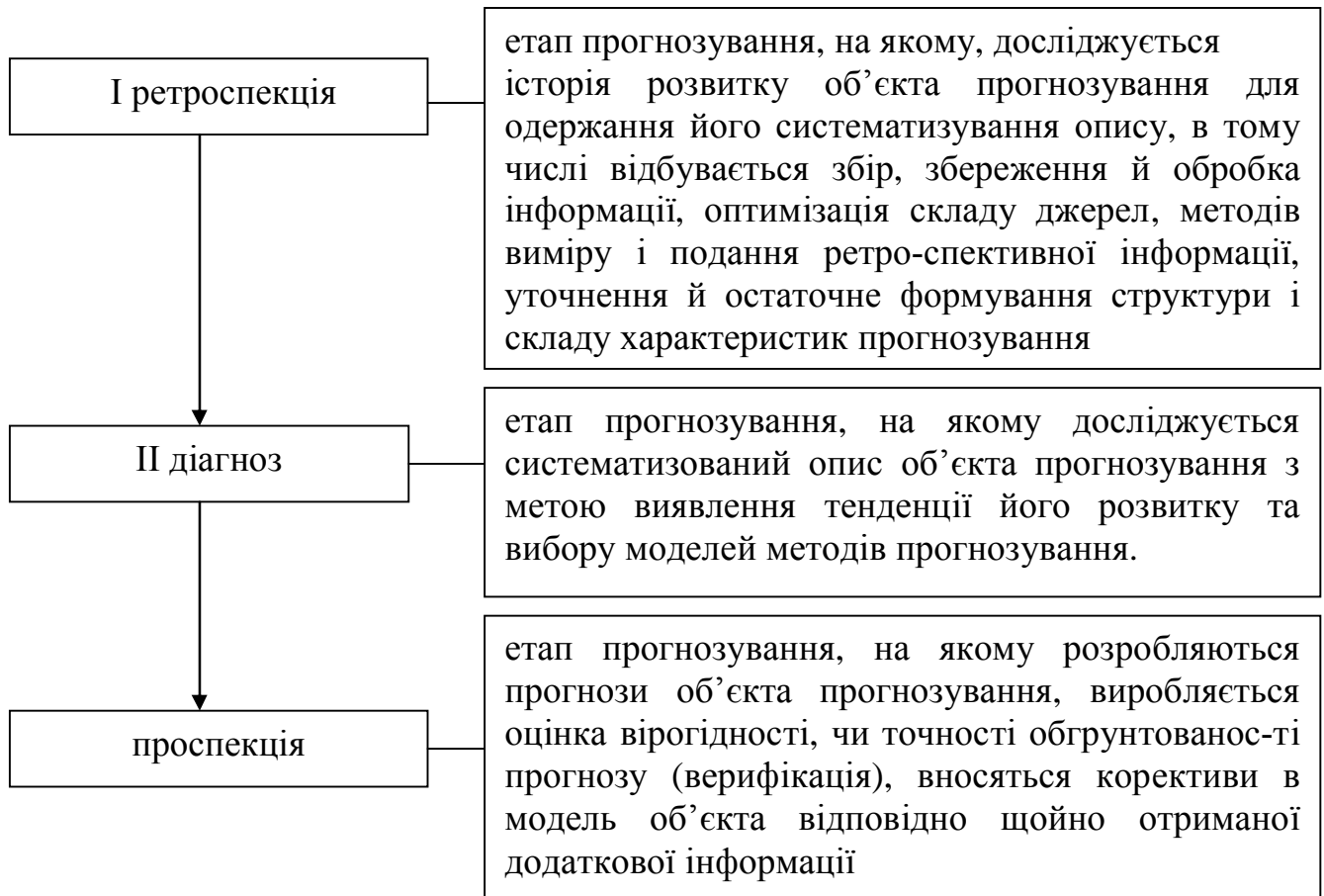
- за функціональною ознакою

- за видом подання результатів

Основні логічні етапи прогнозування

Метод прогнозування – це сукупність способів і прийомів мислення, що дозволяють на основі аналізу ретроспективних екзогенних і ендегенних даних, а також їх змін у розглянутому періоді часу вивести судження певної вірогідності відносно майбутнього розвитку об'єкта

Методи прогнозування за способом одержання інформації

Фактографічні

- методи аналогій
- випереджальні методи
- статистичні методи

Комбіновані

методи зі змішаною інформаційною основою

Експертні

- прямі експертні оцінки
- експертні оцінки зі зворотним зв'язком

Методи прогнозування за ступенем формалізації

інтуїтивні

формалізовані

За загальним принципом дії

індивідуальні

- аналітичні;
- побудова сценаріїв;
- психоінтелектуальна генерація ідей

колективні експертні оцінки

- метод "комісій";
- метод колективної генерації ідей;
- метод "Дельфі";
- матричний метод

методи прогновної екстраполяції

- найменших квадратів
- експоненційного згладжування
- ковзних середніх
- аналітичного вирівнювання
- адаптивного згладжування

методи моделювання

- структурне;
- сітьове;
- матричне;
- імітаційне;
- кореляційно-регресивне

Тема 5. Програмування у системі державного регулювання економіки.

План.

1. Місце програмування у системі державного регулювання економіки.
2. Сутність цільової комплексної програми (ЦКП).3
3. Структура та зміст розділів ЦКП.
4. Організаційний механізм реалізації програм.
5. Ефективність ЦКП.

Ключові слова: Програма, програмно-цільовий планування, життєвий цикл ЦКП, етапи ЦКП, структура ЦКП, метод “дерева цілей”, ітеративний метод розрахунків, організаційний механізм реалізації програм.

Література: 1-с. 134-144; 2-с. 91-102; 3-с. 95-104; 7-с. 156-159; 8-с.60-71.

Комплексно-цільова народногосподарська програма (ЦКП) - це державний, адресний плановий документ, у якому визначений за ресурсами, виконавцями та строками здійснення комплекс економічних, техніко-виробничих, науково-досліджених, організаційно-господарських заходів, спрямованих на досягнення цілей.

Специфічні особливості програмування як форми державного регулювання економіки

втручання держави в економіку не ліквідує стихійність у ринкових перетвореннях, а лише коректує цей процес;
програмування є елементом сучасної ринкової організації економіки, оскільки держава не керує агентами ринку, а лише спрямовує їхню діяльність;
основою програмування є структурне регулювання;
програмування, як форма впливу на економіку, є системним і комплексним.

Класифікація ЦКП

За рівнем сферою впливу та реалізації

- міждержавні
- державні
- міжгалузеві
- галузеві
- міжрегіональні
- регіональні
- локальні

За характером і специфікою проблем і цілей

- соціально-економічні
- виробничі
- науково-технічні
- екологічні
- інституціональні
- регіональні

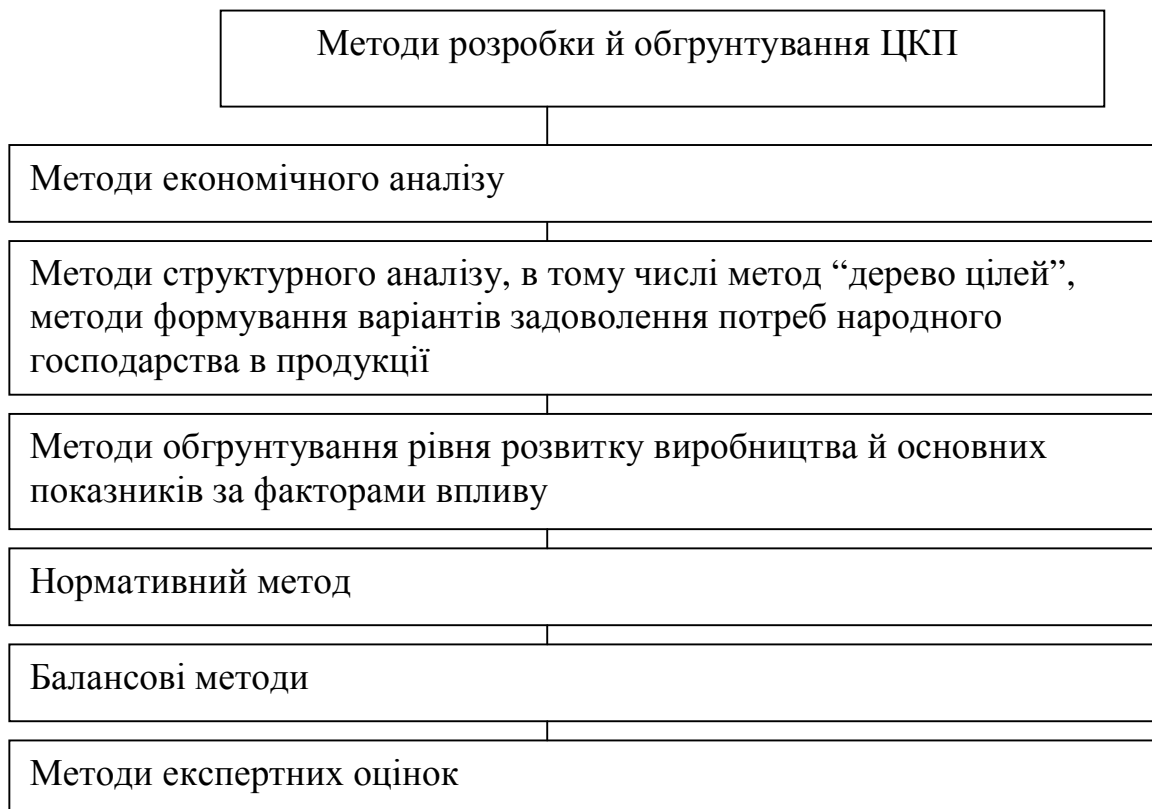
За терміном виконання

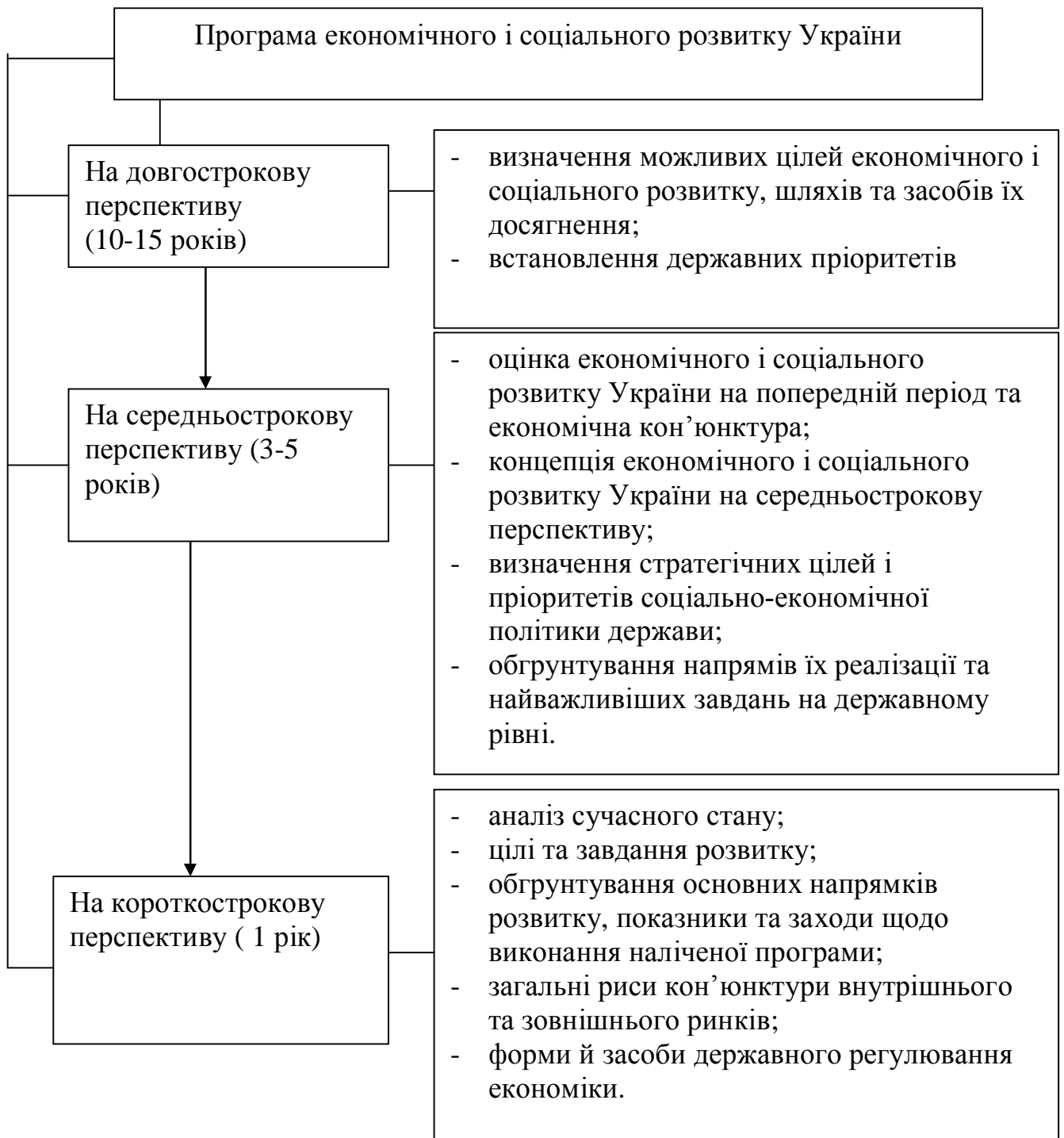
- довгострокові (стратегічні) 5-10 років
- середньострокові (тактичні) 1-5 років
- короткострокові (оперативні) до 1 року

Етапи розробки та реалізації ЦКП.

Учасники ЦКП	Етапи, підетапи, заходи ЦКП					
Державний орган замовник ЦКП	Відбір проблем, що підлягають програмному розв'язанню					
	Діагностика проблем			Визначення цілей		
Державний орган замовник ЦКП	Формування та видача вихідного завдання на розробку програми					
	Формулювання цілей та завдань		Визначення статусу учасників програм		Орієнтовний обсяг витрат на розробку і реалізацію програми	
Головний розробник ЦКП	Розробка проекту програм					
	Ідентифіка ція проблем	Проекти програм				
		Побудова дерева цілей	Основні показники	Перелік заходів	Обгрун- тування	Організаці йно- економічн ий механізм
Державний орган- замовник ЦКП	Затвердження програми					
Державний орган виконавець ЦКП, підприємства виконавці ЦКП	Реалізація програми					
	Оприлюднення цілей, переліку пріоритетів та організаційно- економічного механізму		Укладання державних контрактів		Виконання комплексних робіт	
Державний орган замовник ЦКП Державний орган виконавець ЦКП	Звіт про виконання програм					

Методи розробки й обґрунтування ЦКП

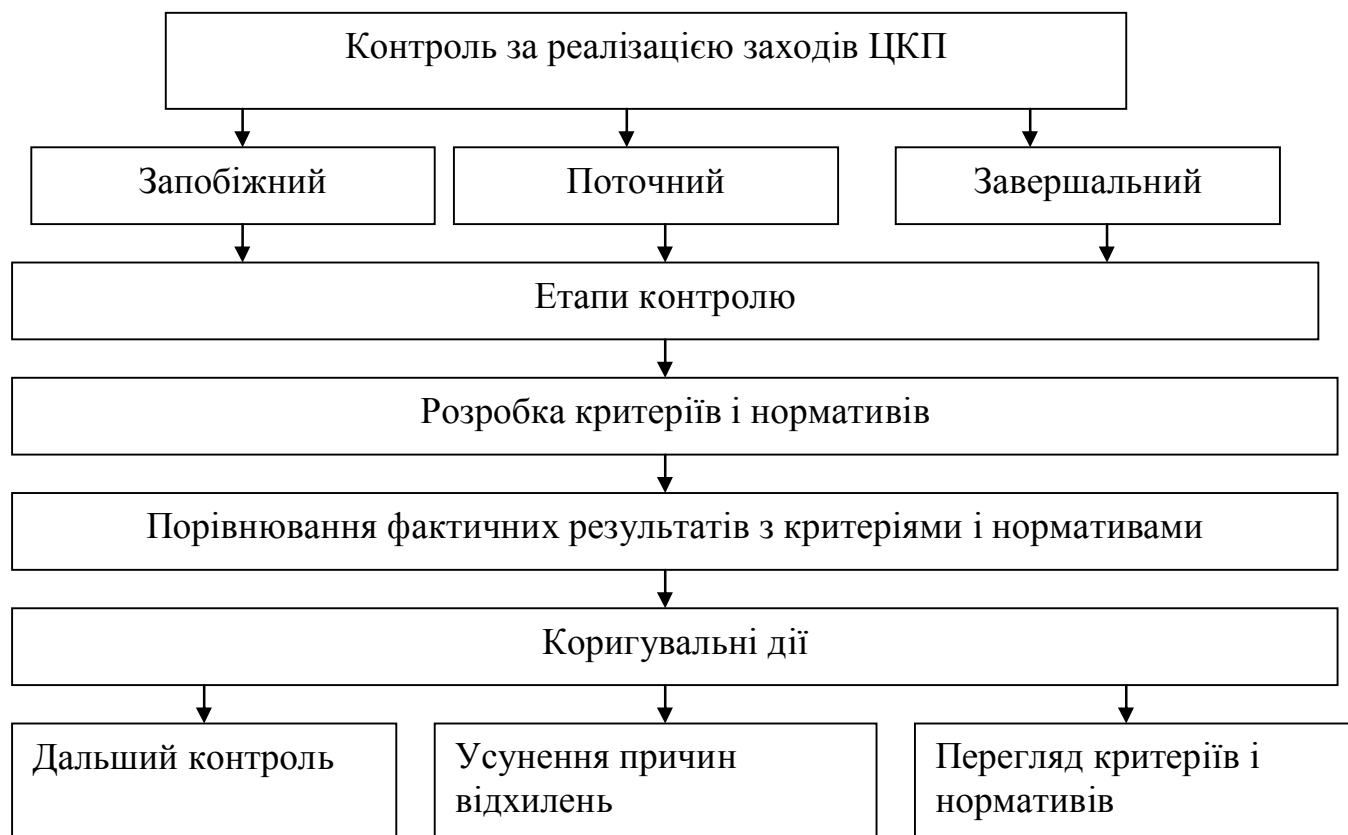

Послідовність розробки Державної програми економічного і соціального розвитку України на наступний рік.

Послідовність розробки Державних програм економічного і соціального розвитку регіонів

Аналіз стану економіки та прогнозу очікуваного виконання Державної програми та бюджету за попередній період (щоквартально, з прогнозом до кінця року);

Тема 6 : Методологічні основи макроекономічного планування

План

1. Моделі макроекономічного планування.
2. Принципи розробки макроекономічних планів.
3. Централізована та децентралізована схеми макроекономічного планування.
4. Балансовий метод, особливості його застосування на макрорівні.
5. Міжгалузевий баланс виробництва та розподілу продукції, його зміст, структура, сфери використання.
6. Нормативний метод та його функції.
7. Методи економіко-математичного моделювання, особливості їх розробки та сфери застосування.

Ключові слова: Макроекономічне планування, директивне планування, індикативне планування, стратегічне планування, система планів, горизонт планування, принципи планування, Державний план (програма) економічного і соціального розвитку, методи планування, системний аналіз, балансовий метод, нормативний метод, економіко-математичне моделювання, однопродуктовий матеріальний баланс, трудові баланси, фінансові баланси, синтетичні баланси, міжгалузевий баланс виробництва та розподілу продукції.

Література: 1-с. 121-130;2-с. 108-144; 3-с. 131-159;5-с.31-58, 7-с.150-155 8-с. 50-59.

Макроекономічне планування - це особливий вид діяльності держави щодо визначення стратегічних, тактичних і оперативних цілей планового періоду, а також способів досягнення таких цілей

Типи планування з погляду обов'язковості виконання суб'єктами господарювання планових завдань

Директивний план (від лат. directio-прямий)

Система адресних та обов'язкових планових завдань, має силу юридичного закону, передбачає відповідальність посадових осіб за невиконання планових завдань

Індикативний план (від лат. indicator-показчик)

Рекомендаційна система планових заходів спрямованих на досягнення цілей соціально-економічної політики держави, що передбачає створення таких умов функціонування суб'єктів економіки, які б спонукали їх до виконання поставлених завдань.

Особливості індикативного плану

- індикативний план є комплексом рекомендацій;
- рекомендації не мають обов'язкового характеру;
- реалізація цілей індикативного плану здійснюється через систему -правових та економічних регуляторів;
- мобільний характер плану передбачає можливість коригування його параметрів відповідно до змін на ринку;

Головні функції індикативного плану

- ретроспективний аналіз, прогнозування й обґрунтування цілей, темпів та умов збалансованого економічного і соціального розвитку країни;
- розробка систем державних рішень прямої дії (адміністративних регуляторів);
- застосування як інструменту поточного аналізу та координації виконання окремих елементів, завдань, програм у складі індикативного плану і досягнення основних цілей, затверджених ВР України;
- визначення економічних важелів і стимулів (економічних регуляторів);
- формування цільових комплексних програм, які передбачають раціональне поєднання інтересів країни з інтересами внутрішніх та зовнішніх суб'єктів ринкових відносин шляхом координації їхньої планово-економічної діяльності й економічного впливу;
- координація і взаємозв'язка розробленого індикативного плану з бюджету держави;
- планування економічного та соціального розвитку підвідомчого господарства;
- вироблення і реалізація пріоритетних напрямів у розвитку економіки.

Схема планування розвитку економічних та соціальних процесів в Україні.

Структура індикативного плану

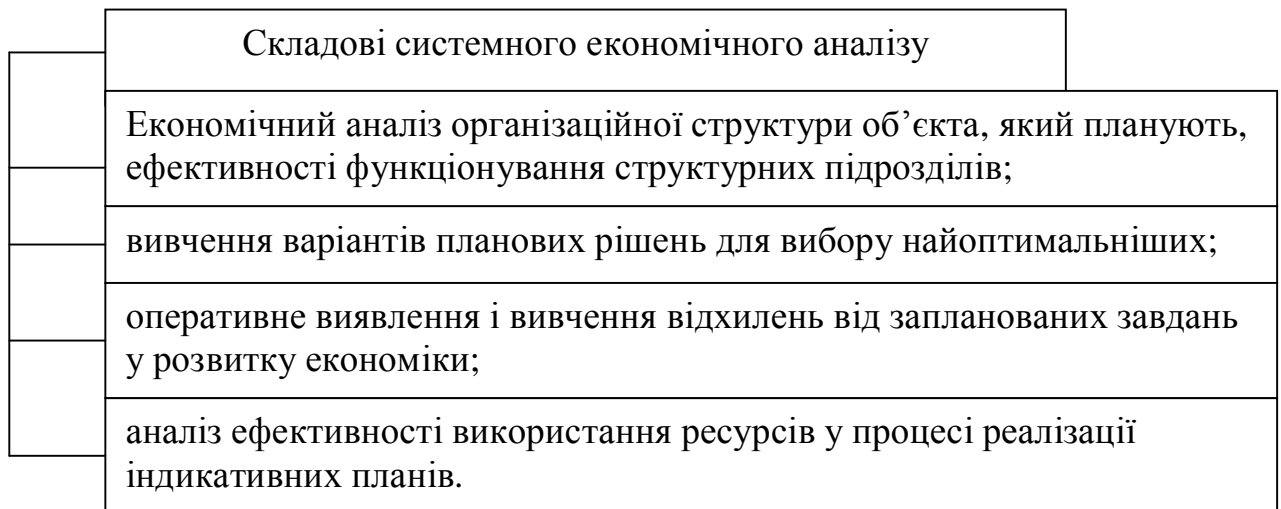
- соціально-економічна й екологічна ситуація;
- головні напрями, цілі та пріоритети, структура і пропорції соціально-економічного розвитку;
- соціальний розвиток і рівень життя;
- економічний розвиток країни;
- охорона навколишнього середовища і раціональне використання природних ресурсів;
- економічні регулятори, які застосовують протягом поточного і перспективного періодів;
- прогноз розвитку ринкових відносин і кон'юнктури ринку;
- бюджетне планування;
- соціально-економічний розвиток регіонів;

Принципи макроекономічного планування

Принцип єдності і політики за пріоритету політики
Принцип правильного визначення пріоритетів
Принцип сполучення загальних і локальних інтересів за пріоритету інтересів більш високого рангу
Принцип комплексності
Принцип ефективності планів
Принцип єдності централізму та самостійності суб'єктів ринку
Принцип поєднання перспективного і поточного планування

1. Метод системного аналізу застосовують для комплексного вивчення розвитку економічної ситуації у народному господарстві в минулому, теперішньому і майбутньому з урахуванням різних його варіантів.

2. Балансовий метод планування полягає в застосуванні прийомів і розрахунків, які уможливають установлення зв'язку та узгодження між потребами і засобами для їх забезпечення. Завданням розробки балансу є досягнення оптимальної відповідності (рівняння) між сукупністю потреб і загальною сумою джерел їх задоволення.

$$\sum P_i = \sum \Pi_\gamma, \quad \text{де}$$

P_i – ресурси (доходи, пропозиція надходження) i - виду;

Π_γ – потреби (витрати, попит, розподіл) γ - виду.

СИСТЕМА БАЛАНСІВ

3. Нормативний метод засновано на використанні прогресивної науково-обґрунтованої системи норм і нормативів для визначення потреб у виробництві продукції (робіт, послуг), обґрунтування можливостей задоволення цих потреб, здійснення контролю за ефективністю використання ресурсів під час реалізації планових завдань.

Основні групи систем і норм і нормативів

1. Норми ефективності суспільного відтворення (норми матеріало-, енерго-, трудомісткості ВВП, коефіцієнт нагромадження і т.п.).
2. Норма і нормативи затрат праці (відношення ВВП або валового випуску галузей економіки до чисельності трудових ресурсів і т.п.).
3. Норми й нормативи витрат сировини, матеріалів, палива, енергії (витрати ресурсів на 1 грн.ВВП або валового випуску).
4. Норми і нормативи капітальних вкладень і капітального будівництва (загальна та порівняльна ефективність капітальних вкладень, питомі капітальні вкладення і т.п.).
5. Фінансові норми і нормативи (бюджетозабезпеченість населення, нормативи відрахувань до місцевих бюджетів загальнодержавних податків, норми амортизації і т.д.).
6. Соціальні норми й нормативи (норми споживання населенням товарів та послуг, нормативний "споживчий кошик", нормативний споживчий бюджет, забезпеченість населення послугами та об'єктами соціальної сфери, мінімальна заробітна плата і т.д.).
7. Екологічні норми і нормативи (витрати води на 1 грн. валового випуску промислової продукції, норми викидів шкідливих речовин у повітря або водний басейн і т.д.)

4. Економіко-математичні методи у плануванні побудовані на засадах реалізації принципу оптимізації, тобто вибору плану з найбільшим економічним ефектом.

- оптимальне програмування
- лінійне програмування
- методи нелінійного програмування
- методи динамічного програмування
- методи параметричного програмування
- методи математичної статистики
- теорія ігор
- теорія масового обслуговування
- експертні оцінки

5. Програмно-цільовий метод планування передбачає розроблення цільових соціально-економічних, наукових технічних, організаційних, економічних та інших програм, проектів, вибір найважливіших напрямів робіт і визначення комплексу взаємопов'язаних заходів щодо їх вирішення (див. тема 5).

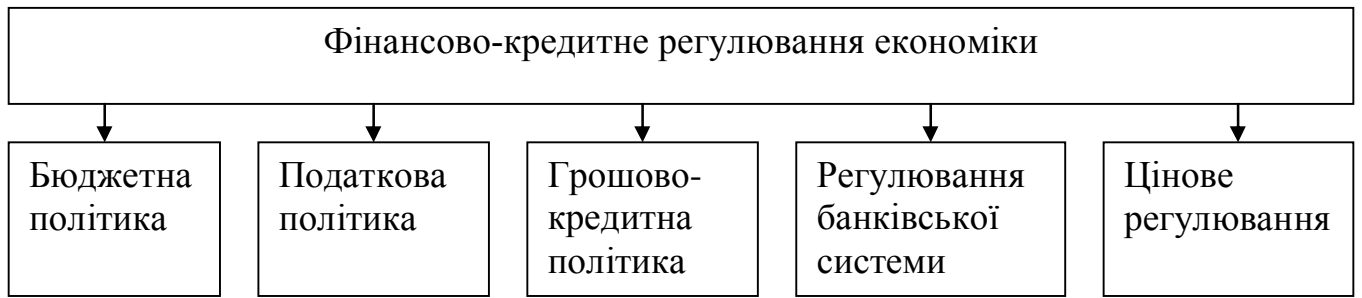
Тема 7 : Фінансово - кредитне регулювання економіки.

План

1. Державний бюджет, його роль та функції в економіці.
2. Податки як інструмент державного регулювання економіці.
3. Національний банк, його завдання та функції.
4. Антиінфляційне регулювання економіки.
5. Проблема державного боргу та боргових зобов'язань.
6. Цінове регулювання економіки.

Ключові слова: державний бюджет, перерозподільна функція державного бюджету, стабілізаційна функція державного бюджету, бюджетні видатки, бюджетні надходження, дефіцит бюджету, профіцит бюджету, консолідований бюджет, місцеві бюджети, позабюджетні фонди, державні кредити, дотації, субвенції, субсидії, держзамовлення, державні закупки, трансфертні платежі, податки, податкові пільги, принципи оподаткування, стимулююча функція податків, регулююча функція податків, інструменти грошово-кредитного регулювання економіки, антиінфляційне регулювання, цінове регулювання економіки.

Література: 1-с.156-164; 2-с. 154-205; 3-с. 183-232; 5-с. 400-428, 7-с.118-120; 8-с. 72-119, 224-239.

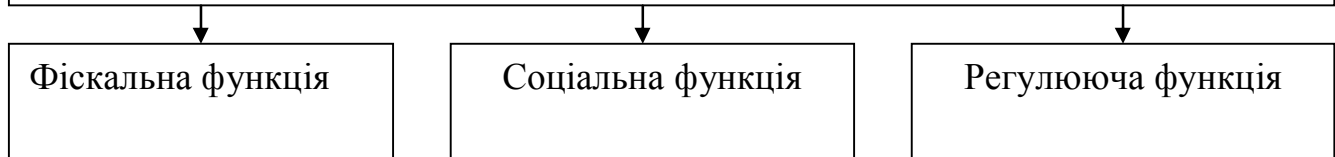

Державний бюджет - це річний план державних витрат і джерел їхнього фінансового покриття

Функції Державного бюджету

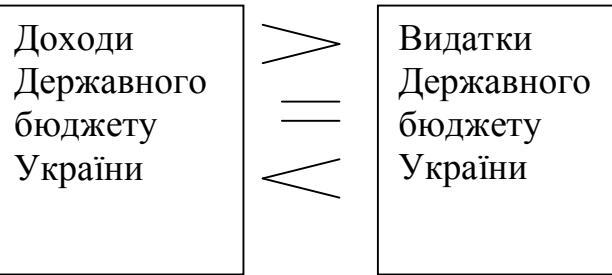
- збільшує або зменшує сукупний попит;
- виконує перерозподільну функцію;
- стимулює або гальмує виробництво шляхом вибору певної системи оподаткування;
- забезпечує покриття касових збитків підприємств, які внаслідок певних об'єктивних причин є збитковими, однак функціонування яких зумовлено суспільними потребами;
- забезпечує фінансову допомогу у розвитку окремих галузей і сфер діяльності ;
- збалансовує бюджети нижчих рівнів

Податок – це обов'язковий платіж, який стягується до бюджету з юридичних осіб і громадян

- Податкові надходження (частини податку на додану вартість, акцизного збору, податку на прибуток підприємств і організацій, податку на майно підприємств і організацій, плати за землю, надходжень від зовнішньоекономічної діяльності)
- Неподаткові надходження і доходи від операцій з капіталом, що перебуває в загальнодержавній власності (частини доходів від приватизації до реалізації державного майна, орендної плати, надходжень від внутрішніх позик, перевищення доходів над витратами НБУ, повернених державі позик, процентів за наданими державною позиками і кредитами, дивідендів на цінні папери).
- Доходи державних цільових фондів (Пенсійного фонду України, фонду для здійснення заходів щодо ліквідації наслідків в Чорнобильській катастрофі та соціального захисту населення, Державного фонду сприяння зайнятості населення та ін.).
- Інші доходи (установлені законодавством України і віднесені до доходів Державного бюджету

Надлишок (профіцит) бюджету

Дефіцит бюджету

- Продаж державних облігацій на внутрішньому і зовнішньому ринках
- Продаж державного майна
- Грошова емісія
- Секвестр (скорочення) витрат

За функціональним призначенням

- Фінансування державних послуг загального призначення
- Фінансування виробництва суспільних товарів
- Фінансування державних послуг, пов'язаних з економічною діяльністю
- Видатки державних цільових фондів
- Інші видатки

За економічною характеристикою

- Поточні видатки
- Видатки розвитку

За формами

- Витрати (пряме фінансування і прямі державні інвестиції, дотації, субсидії, субвенції)
- Чисте кредитування
- Резервний фонд КМУ

Принципи податкової системи

- Принцип обов'язковості сплати податків
- Принцип рівності суб'єктів оподаткування та недопущення будь-яких виявів податкової дискримінації
- Принцип соціальної справедливості
- Принцип стабільності
- Принцип наукової обґрунтованості
- Принцип рівномірності сплати податків
- Принцип компетенції
- Принцип єдиного підходу до розробки законів про оподаткування
- Принцип доступності

Грошово-кредитна політика - це комплекс заходів у сфері грошового обігу та кредиту, спрямованого на регулювання економічного зростання, стимулювання інфляції та забезпечення стабільності грошової одиниці, забезпечення зайнятості населення та вирівнювання платіжного балансу.

Стратегічна ціль є підпорядкованою загальним стратегічним цілям Соціально-економічної політики держави: стабілізації сукупного обсягу виробництва, зайнятості та рівня цін.

Тактична ціль є забезпечення внутрішньої стабільності грошей, тобто оптимальної рівноваги між попитом і пропозицією грошей

Засоби грошово-кредитної політики

прямого впливу:

- механізм готівкової емісії
- встановлення межі кредиту центрального банку, що надається урядовим та банківським установам
- пряме регулювання позичкових операцій банків, визначення маржі вартості кредитних ресурсів, що виділяються згідно з пріоритетами макроекономічної політики для фінансування окремих галузей економіки.
- обмеження споживчого кредиту

опосередкованого регулювання:

- визначення та регулювання норм обов'язкових резервів для комерційних банків і фінансово-кредитного установ
- процентна політика
- рефінансування комерційних банків
- управління золотовалютними резервами
- операції з цінними паперами на відкритому ринку
- регулювання імпорту та експорту капіталу

Тема 8: Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

План

1. Зміст та завдання державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.
2. Показники зовнішньоекономічної діяльності.
3. Тарифне регулювання експорту та імпорту.
4. Тарифні методи регулювання експорту та імпорту.
5. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності.
6. Торгівельний і платіжний баланси України.

Ключові слова: економічні інструменти регулювання прямої дії, економічні інструменти регулювання, митні тарифи, імпортні депозити, пільгові кредити експортерам, гарантії, субсидії, ембарго, ліцензування, квотування, фіскальне мито, протекціоністське мито, специфічне мито, комбіноване мито, митні податки, митне регулювання, платіжний баланс країни, торговельний баланс країни.

Література: 2-с.218-238; 3-с. 243-260; 5-с.245-254; 7-с. 122-124; 8-с. 208-224.

Головні види зовнішньоекономічної діяльності

- експорт та імпорт товарів, науково-технічних досягнень, капіталу та робочої сили;
- надання суб'єктами ЗЕД України послуг іноземним суб'єктам господарської діяльності і навпаки (виробничих, транспортно-експедиційних, страхових, консультативних, маркетингових, посередницьких, брокерських, агентських, консигнаційних, управлінських, облікових, аудиторських, юридичних, туристичних, інших) не заборонених законодавством;
- наукова, науково-технічна, науково-виробнича та інша кооперація з іноземними суб'єктами господарської діяльності;
- навчання та підготовка спеціалістів на комерційній основі;
- міжнародні фінансові операції та операції з іншими паперами;
- кредитні та розрахункові операції між суб'єктами ЗЕД та іноземними суб'єктами; створення суб'єктами ЗЕД банківських, кредитних та страхових установ за межами України і навпаки.
- спільна підприємницька діяльність між суб'єктами ЗЕД та іноземними суб'єктами господарської діяльності;
- підприємницька діяльність на території України пов'язана з наданням ліцензій, пакетів, ноу-хау, торгівельних марок та інших нематеріальних об'єктів власності з боку іноземних суб'єктів і навпаки;
- організація виставок, аукціонів, торгів, конференцій, симпозиумів, семінарів та інших заходів за участю суб'єктів ЗЕД;
- організація та ведення оптової конституційної та роздрібною торгівлі за іноземну валюту у передбачених законом випадках;
- товарообмінні (бартерні) операції та інша діяльність побудована на формах зустрічної торгівлі;
- орендні (в т.ч. лізингові) операції;
- операцій з придбання, продажу та обліку валюти на валютних аукціонах, валютних біржах та на міжбанківському валютному ринку;
- роботи за контрактами фізичних осіб України з іноземними суб'єктами як на території України, так і за її межами; роботи іноземних фізичних осіб за контрактами із суб'єктами ЗЕД як на Україні так і за її межами.

Нові види ЗЕД:

- техніко-економічне співробітництво- ринок об'єктів капітального будівництва надання технічних послуг та поставок комплексного устаткування;
- науково-технічне співробітництво – вид ЗЕД, коли дві самостійні сторони об'єднань на відплатній основі свої науково-дослідницькі, проектно-конструкторські та інформаційні ресурси з метою одержання наукових та технічних результатів.

Цілі державне регулювання ЗЕД

- захист економічних інтересів України та інтересів ЗЕД;
- створення рівних можливостей для суб'єктів ЗЕД незалежно від форм власності та самостійному визначенні напрямів використання доходів та вкладення інвестицій;
- заохочення конкуренції та ліквідація монополізму у сфері ЗЕД.

Методи державного регулювання ЗЕД

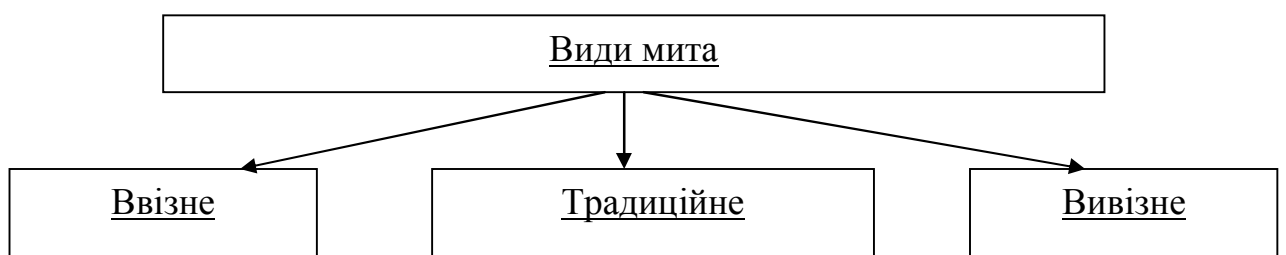
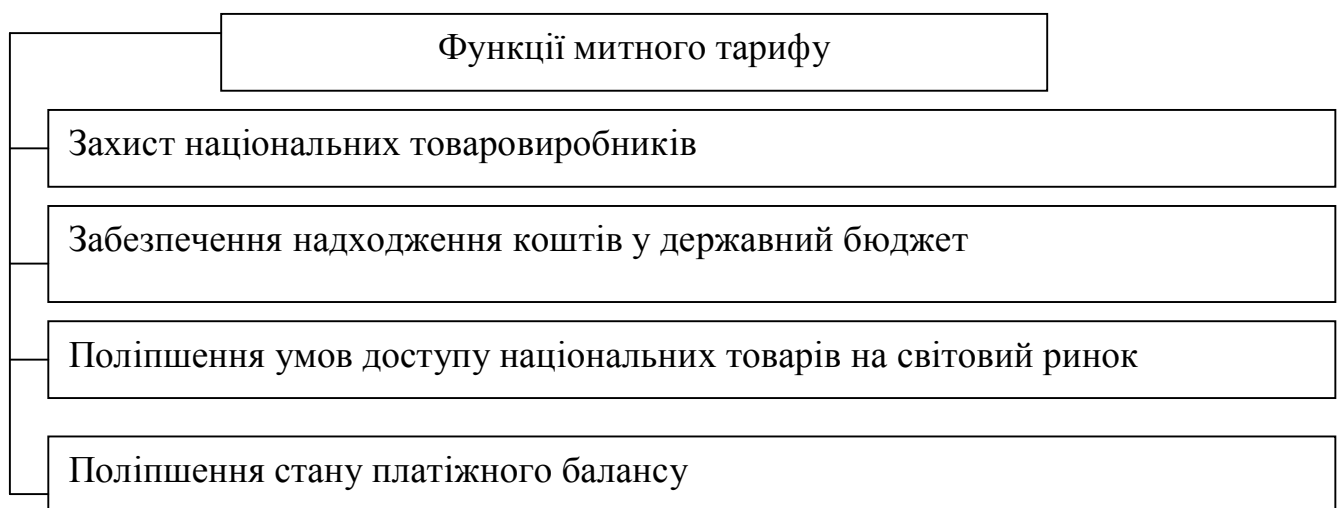
Методи регулювання ЗЕД	<u>Важелі</u>	Альтернатива суб'єктам	<u>Передбачуваність</u> результатів впливу	Опосередкованість впливу
Економічне		Існує	Результати неможливо запланувати	Непрямий вплив на суб'єктів ЗЕД
Адміністративні	Ембарго Ліцензування Квотування Специфічні вимоги до товарів	<u>Не існує</u>	Результати впливу відомі наперед	Прямий вплив на суб'єктів ЗЕД
Тарифні (використання митних тарифів)				
Нетарифні (регламентація операцій резидентів та нерезидентів із валютними цінностями				
Стимулюючі		Стимулюють ЗЕД		
Обмежуючі		Обмежують ЗЕД		

Органи державного регулювання ЗЕД

Орган	Компетенція
Верховна Рада України	<ul style="list-style-type: none"> - прийняття, зміна, анулювання законів; - затвердження головних напрямів зовнішньоекономічної політики; - затвердження структури органів державного регулювання ЗЕД; - укладання міжнародних договорів; - запровадження спеціальних режимів ЗЕД на території України; - затвердження списку товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензування або заборонений.

Кабінет Міністрів України	<ul style="list-style-type: none"> - визначає методи зовнішньоекономічної політики України; - координує діяльність міністрів державних комітетів і відомств щодо регулювання ЗЕД; - приймає нормативні акти з питань ЗЕД; - вживає заходів для раціонального використання грошей Державного валютного фонду України.
Національний Банк України	<ul style="list-style-type: none"> - зберігає і використовує золото-валютний резерв України; - відстоює інтереси України у відносинах із фінансово-кредитними установами; - регулює курс національної валюти; <p>веде облік і розрахунок за наданими та отриманими державними кредитами і боргами.</p>
Міністерство зовнішньоекономічних зв'язків і торгівлі	<ul style="list-style-type: none"> - проводить контроль за дотриманнями усіма суб'єктами ЗЕД митних законів України та умов міжнародних договорів; - вживає заходів нетарифного регулювання ЗЕД.
Державне управління митного контролю України	<ul style="list-style-type: none"> - проводить митний контроль України.
Антимонопольний комітет України	<ul style="list-style-type: none"> - контролює дотримання суб'єктами ЗЕД антимонопольного законодавства.

Митний тариф – систематизований перелік ставок митних тарифів, якими обкладають товари у разі імпорту або експорту.

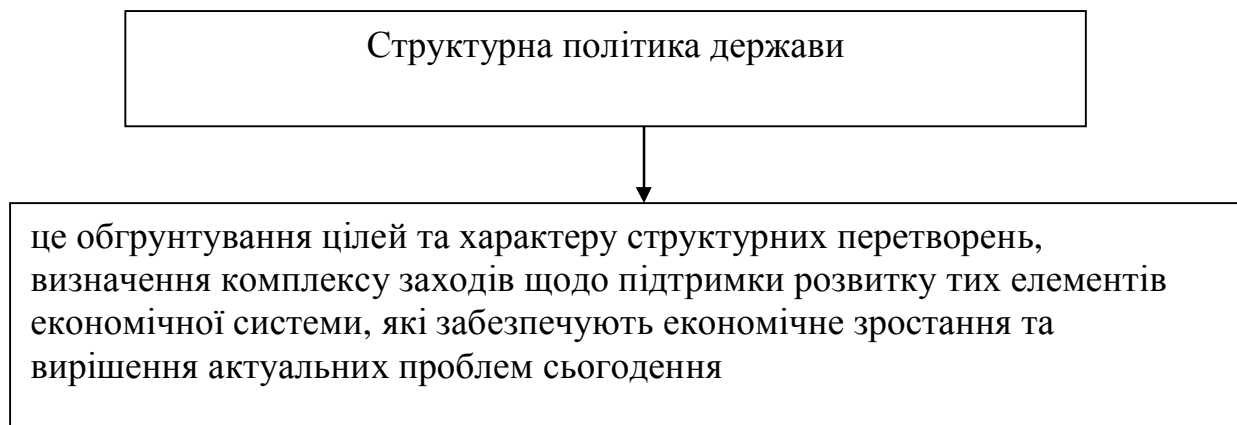
Тема 9 : Державне регулювання структурних зрушень та інвестиційної діяльності.

План

1. Найважливіші народногосподарські пропозиції та фактори їх формування прогнозування структури.
2. Методи і моделі обґрунтування ефективної структури економіки.
3. Міжгалузевий баланс виробництва та розподілу пропозиції як інструмент прогнозування та регулювання ефективної структури економіки.
4. Системи показників структурних зрушень в економіці.
5. Інвестиції як фактор структурних зрушень в економіці.
6. Прогнозування обсягів і структури інвестицій.
7. Державне регулювання інвестиційної діяльності.

Ключові слова: структура економіки, пріоритети в соціально-економічному розвитку, індикатори структурних зрушень, інвестиції, інвестиційна діяльність, об'єкти інвестиційної діяльності, пряме управління державними інвестиціями, регулювання умов інвестиційної діяльності, пряме управління державними інвестиціями, регулювання умов інвестиційної діяльності, джерела фінансування інвестицій, цінні папери, методи регулювання ринку цінних паперів.

Література: 2-с.238-258; 3-с. 260-280; 4-с.129-140; 8-с.120-148.

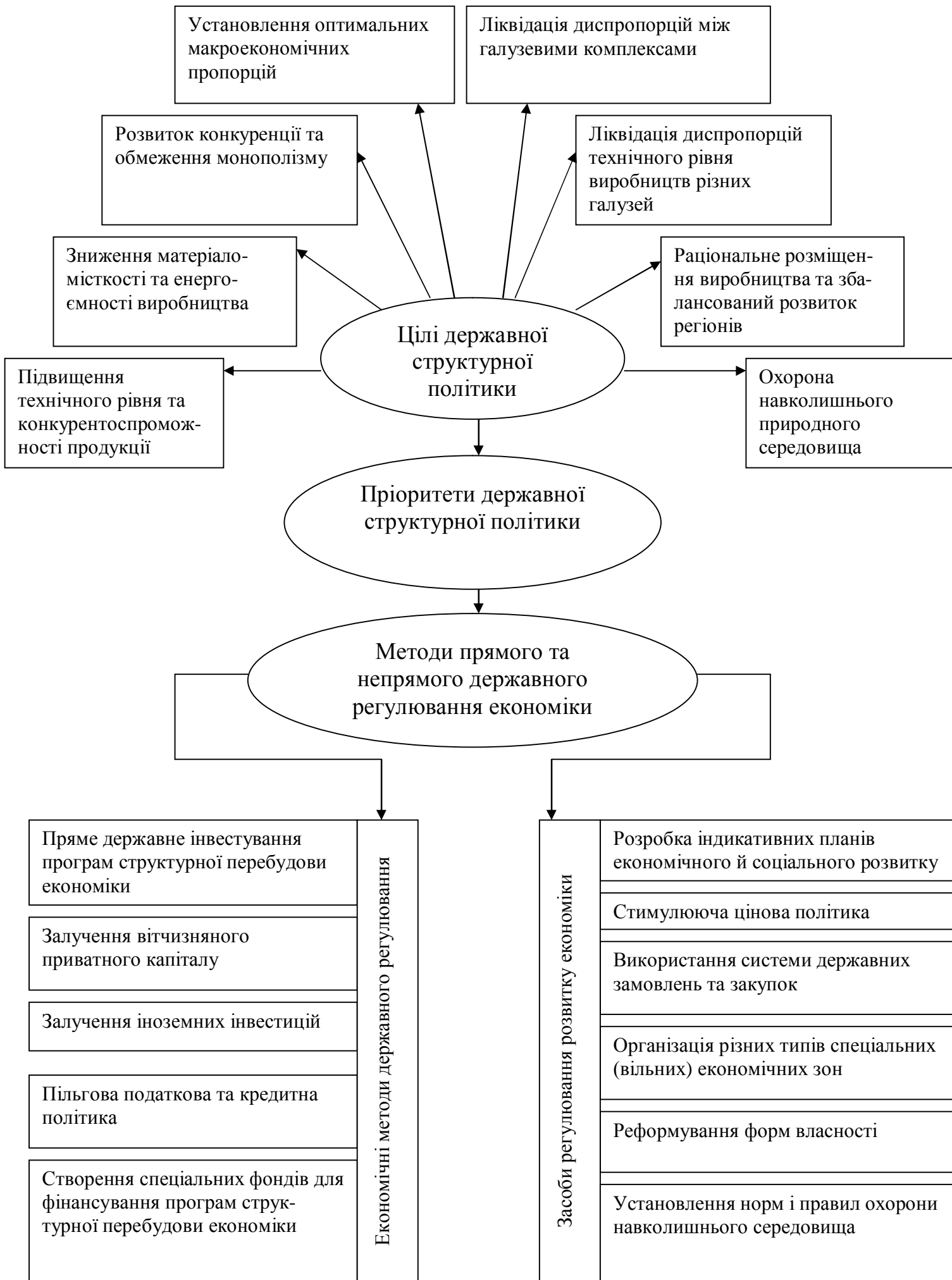
Основні напрями державного регулювання інвестиційної діяльності.

Принципи державного регулювання інвестиційної діяльності

- послідовна децентралізація інвестиційного процесу;
- збільшення частки внутрішніх (власних) коштів суб'єктів господарювання у фінансові інвестиційні проекти;
- перенесення центру ваги з безповоротного бюджетного фінансування у виробничій сфері на кредитування;
- виділення бюджетних коштів переважно для реалізації державних пріоритетів, програм (проектів), спрямованих на здійснення структурної перебудови економіки;
- фінансування об'єктів, будівництво яких починається за рахунок бюджетних коштів, як правило, на конкурсній основі;
- надання переваги раніше розпочатому будівництву, технічному переобладнанню та реконструкції діючих підприємств;
- здійснення відповідними державними організаціями контролю за цільовим використанням централізованих інвестицій;
- розширення змішаного фінансування інвестиційних проектів;
- удосконалення нормативної та правової бази з метою збільшення обсягів залучення інвестицій;
- запровадження системи страхування інвестицій.

Механізм державної структурної політики

Основні напрямки державної структурної політики

1. Зростання виробництва в галузях, які забезпечують значну частину експортної продукції. Паралельно з цим дуже важливим завданням є забезпечення збільшення валютних надходжень до країни і їх інвестування в розвиток високотехнологічних виробництв.
2. Зростання виробництва в галузях, які здатні на внутрішньому ринку замінити імпорتنу продукцію. Передовсім це стосується галузей, які виробляють споживчі товари та продукти харчування.
3. Розвиток виробництва конкурентоспроможних на світовому ринку товарів з метою захоплення ринків збуту в країнах, що розвиваються.
4. Підтримка виробництв, які впроваджують ресурсозберігаючі технології з метою скорочення попиту на дефіцитні для країни ресурси.
5. Зростання виробництва в галузях, які здатні підвищити науково-технічний рівень та якість продукції. Це стосується галузей із високотехнологічною та науковомісткою продукцією. Їх випереджаючий розвиток є запорукою підвищення ефективності галузей національної економіки.
6. Розвиток конкуренції через реструктуризацію та диверсифікацію виробництва.
7. Розвиток виробництва сировини, напівфабрикатів та комплектуючих для заміни імпортованих з метою збільшення товарності кінцевої продукції.
8. Скорочення виробництва в депресивних галузях, тобто в галузях, де спадає ефективність ресурсів чи зменшується попит на продукцію.

Методи регулювання структурної політики

Методи прямого регулювання

- надання фінансової допомоги у вигляді інвестиційних надбавок, субсидій, дотацій, позичок на розвиток окремих галузей, виробництв, регіонів;
- використання системи державних замовлень та закупівель;
- методи індикативного планування.

Методи непрямого регулювання

- надання податкових і кредитних пільг з диференціацією за відповідними галузями й виробництвами;
- здійснення політики прискореної амортизації;
- цінова та експортно-імпортова політика.

Тема 10. Підприємництво як об'єкт державного регулювання.

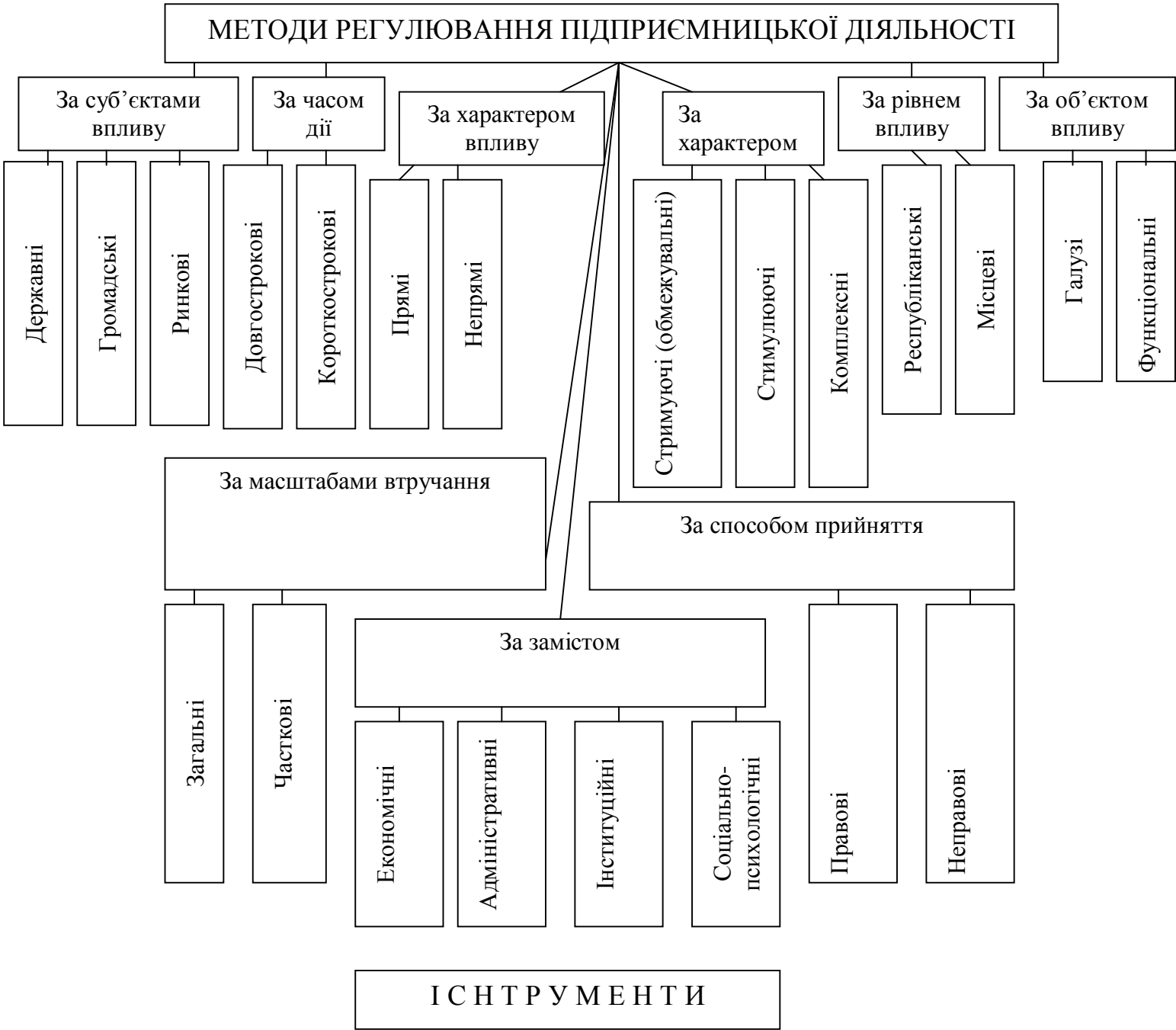
План

1. Необхідність державного регулювання підприємства.
2. Методологія управління державним сектором економіки.
3. Методи державної підтримки та регулювання підприємництва.
4. Державні програми демонополізації економіки, розвитку концепції і приватизації.
5. Механізм банкрутства підприємств.
6. Мета, порядок і способи проведення санації державних підприємств.

Ключові слова: підприємництво, підприємницька діяльність, організаційні форми підприємницької діяльності, демонополізація економіки, державна програма приватизації, методи державної підтримки підприємництва, державна програма розвитку та підтримки малого підприємництва, механізм банкрутства підприємств, порядок проведення санації підприємств.

Література 2-с. 281-314; 3-с. 296-322; 7-с.114-118; 8-с. 178-207.

1. Класифікація методів регулювання підприємницької діяльності.

ІНСТРУМЕНТИ

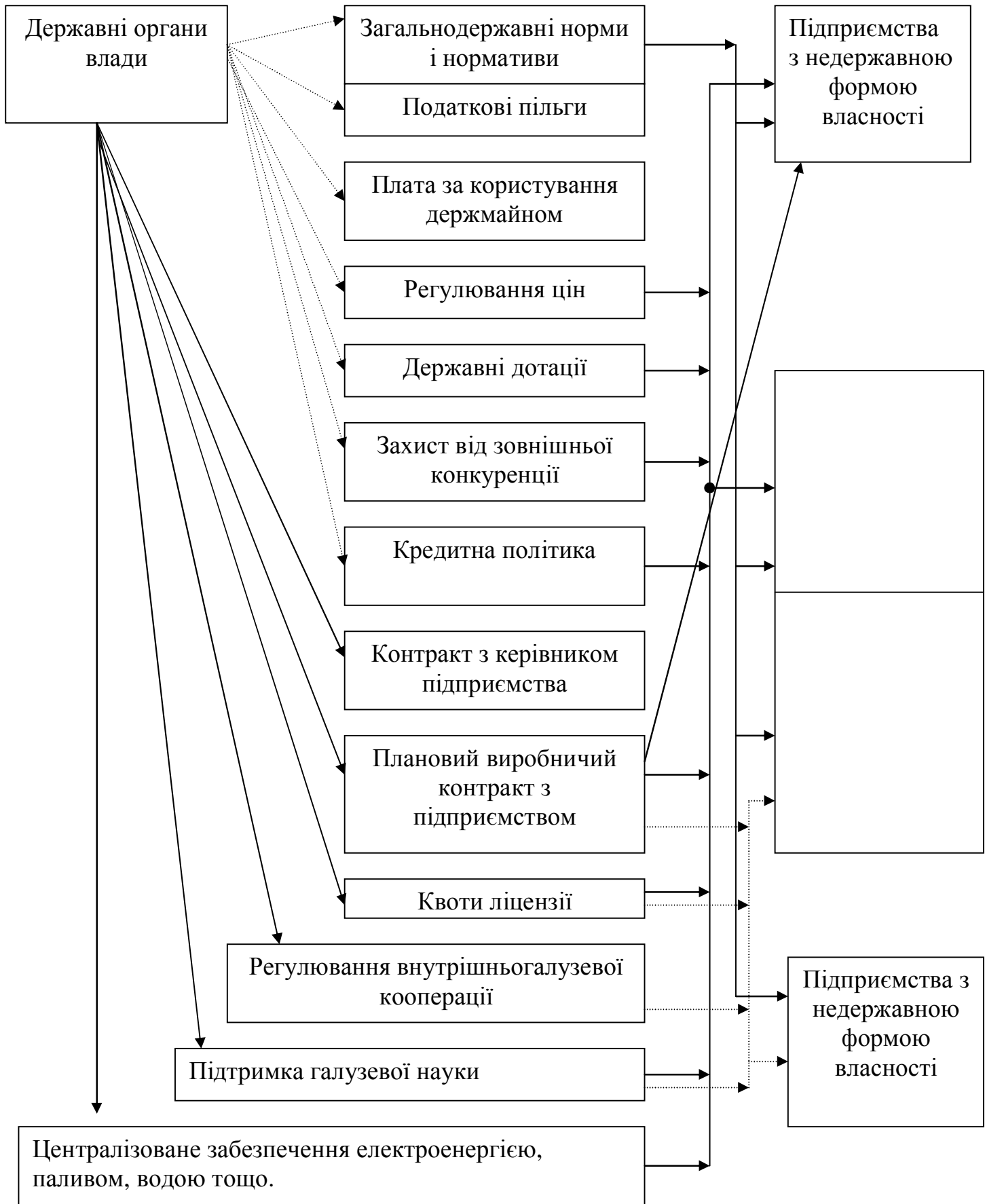
1. Бюджетно-податкова політика
2. Грошово-кредитна
3. Митна політика
4. Цінова політика
5. Структурне програмування

1. Контроль над монопольними ринками
2. Екологічна політика
3. Ліцензування
4. Квотування
5. Сертифікація
6. Планування
7. Державні замовлення в контракти.
8. Регламентация діяльності підприємств

1. Формування різномандатних фондів
2. Формування альтернативних форм власності
3. Фінансування НДЦ, інститутів, рад, спілок
4. Міжнародна інтеграція
5. Інформаційна, юридична, організаційна, фінансова підтримка створення і адаптації підприємств

1. Встановлення мінімально-допустимого рівня добробуту і соціального захисту населення
2. Індексація доходів громадян
3. Сприяння зайнятості
4. Формування громадської думки.

2. Засоби регулювання діяльності підприємств з різними формами власності.

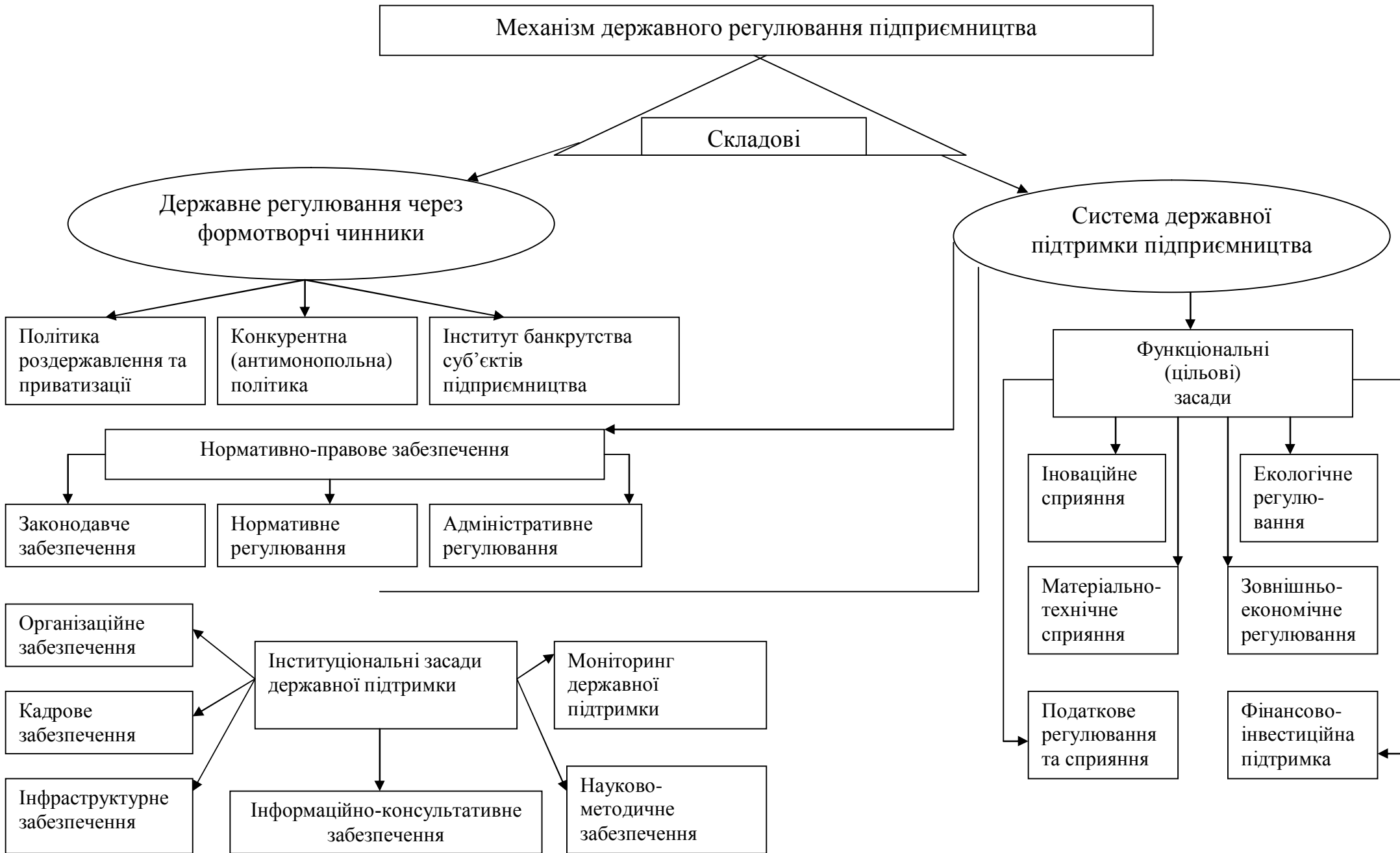

Принципи державної підтримки малого підприємництва

- граничне обмеження адміністративного державного втручання і підприємницьке середовище;
- надання допомоги тільки тим підприємствам які здатні ефективно вести підприємницьку діяльність;
- надання грошової чи матеріальної допомоги за умови, що підприємство вже має певний виробничий потенціал, вкладає у виробництво власні кошти;
- надання підтримки, в основному, на конкурсних засадах

Класифікація перешкод для розвитку підприємництва в Україні

Складові чинники підприємницького середовища	Характеристика перешкод
Загально-політичні	<ul style="list-style-type: none"> - переважання негативного ставлення суспільства до підприємництва; - брак дійового механізму державної підтримки бізнесу; - політична нестабільність; - проблеми лобіювання підприємницьких інтересів
Загально-економічні	<ul style="list-style-type: none"> - загальна макроекономічна нестабільність; - продовження спаду виробництва; - деформоване ціноутворення; - інфляційні процеси; - платіжна криза; - низькі темпи та помилки в процесі приватизації; - обмеженість внутрішнього попиту та криза збуту, створена браком фінансових ресурсів у підприємств та зниженням реальних доходів населення; - низька інвестиційна активність, гальмування надходження грошових коштів з фінансового в реальний сектор економіки; обтяжливе оподаткування
Загально-правові	<ul style="list-style-type: none"> - брак належного нормативно-правового забезпечення розвитку підприємництва; - неоднозначність і суперечливість нормативно-правової бази; - адміністративні бар'єри щодо реєстрації, ліцензування та ін.
Організаційно-структурні	<ul style="list-style-type: none"> - слабо розвинута ринкова інфраструктура; - слабкі зв'язки з міжнародними економічними структурами; - інертність (недостатня гнучкість) організаційних структур; - прояви монополізму; - недобросовісна конкуренція; - функціонування тіньового сектору.
Соціально-психологічні	<ul style="list-style-type: none"> - філософія "утриманства"; - інерційність господарського мислення; - брак досвіду управління та культури ринкових відносин.
Функціональні	<ul style="list-style-type: none"> - недосконалість системи обліку та статистичної звітності; - брак повної та достовірної інформації про стан ринку; - низький рівень консультаційних послуг та спеціалізованих освітніх програм для підприємців

Тема 11. Державне регулювання розвитку науки і техніки.

План

1. Необхідність та сутність регулювання розвитку науки і техніки.
2. Напрямки державної політики в галузі НТП.
3. Форми державного регулювання розвитку науки і техніки.
4. Методи прогнозування розвитку науки і техніки.
5. Оцінка ефективності науково-технічних нововведень.
6. Державні науково-технічні програми.
7. Завдання та функції інноваційних фондів у розвитку науки і техніки.

Ключові слова: інновація, державна інноваційна політика, стимули державного регулювання в науковій та науково-технічній діяльності, стимули інноваційного процесу, науково-технічні програми, державна науково-технічна експертиза, патентно-ліцензій на діяльність, стандартизація та сертифікація продукції в науково-технічній сфері, система науково-технічної інформації, Державний інноваційний фонд України, важелі державної підтримки науково-технічного розвитку.

Література: 2-с.315-329; 3-с. 328-338; 4-с.115-128; 5-с. 126-151; 6-с. 130-140; 7-с. 120-122; 8-с. 149-177.

Зміст державної науково технічної політики.

Науково-технічна політика визначає основні цілі, форми та методи діяльності держави у науково-технічній сфері.

Обставини впливу НТП на економічний і соціальний розвиток

- використання у промисловому виробництві нової техніки, технологій та інформаційних систем;
- НТП істотно впливає на структуру економіки;
- забезпечення новітньої техніки і технологій виробництва забезпечує підвищення якості промислової продукції.

Моделі екзогенного НТП

автономна (нейтральна)

уречевлена

індукована

Головні принципи державної науково-технічної політики.

Демократизація та децентралізація управління у сфері науки і техніки

Врахування вимог екологічної безпеки

Підтримка науково-технічних робіт, що забезпечують вирішення найважливіших проблем розвитку України шляхом відбору науково-технічних пріоритетів.

Збалансованість розвитку фундаментальних і прикладних досліджень

Підтримка конкуренції і підприємництва у науково-технічній сфері;

Створення і розвиток ранку науково-технічної продукції

Участь науково-технічної громадськості у формуванні та реалізації державних науково-технічної політики.

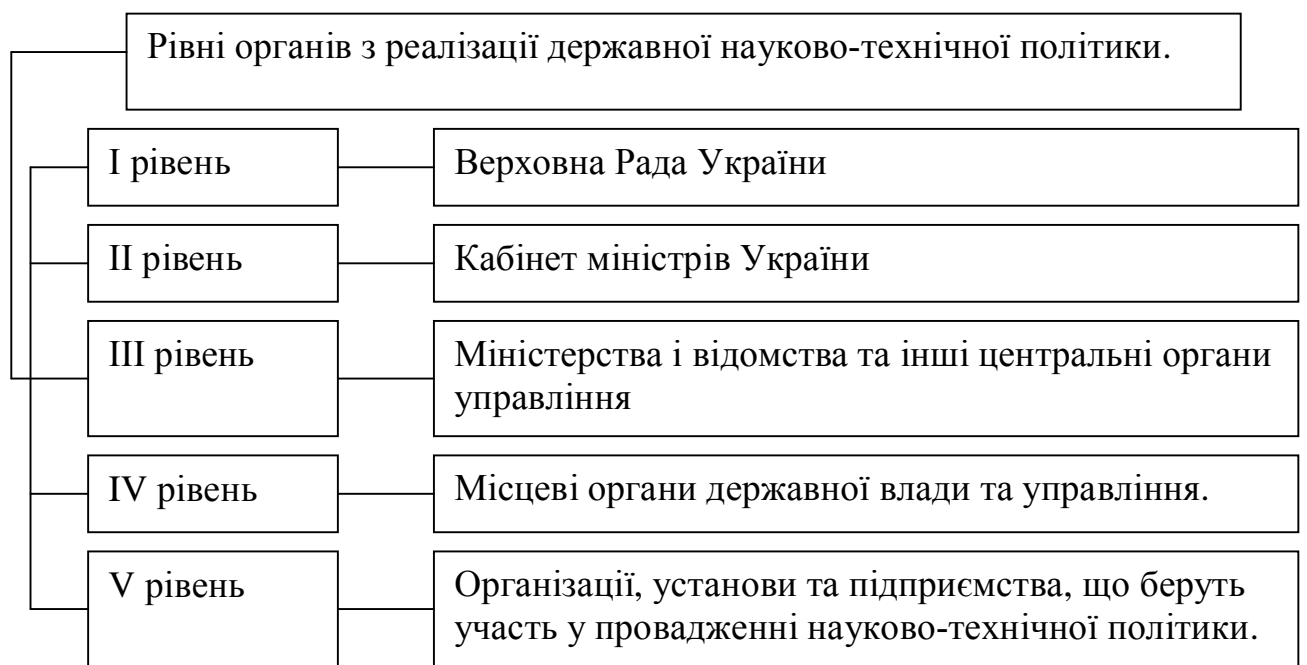
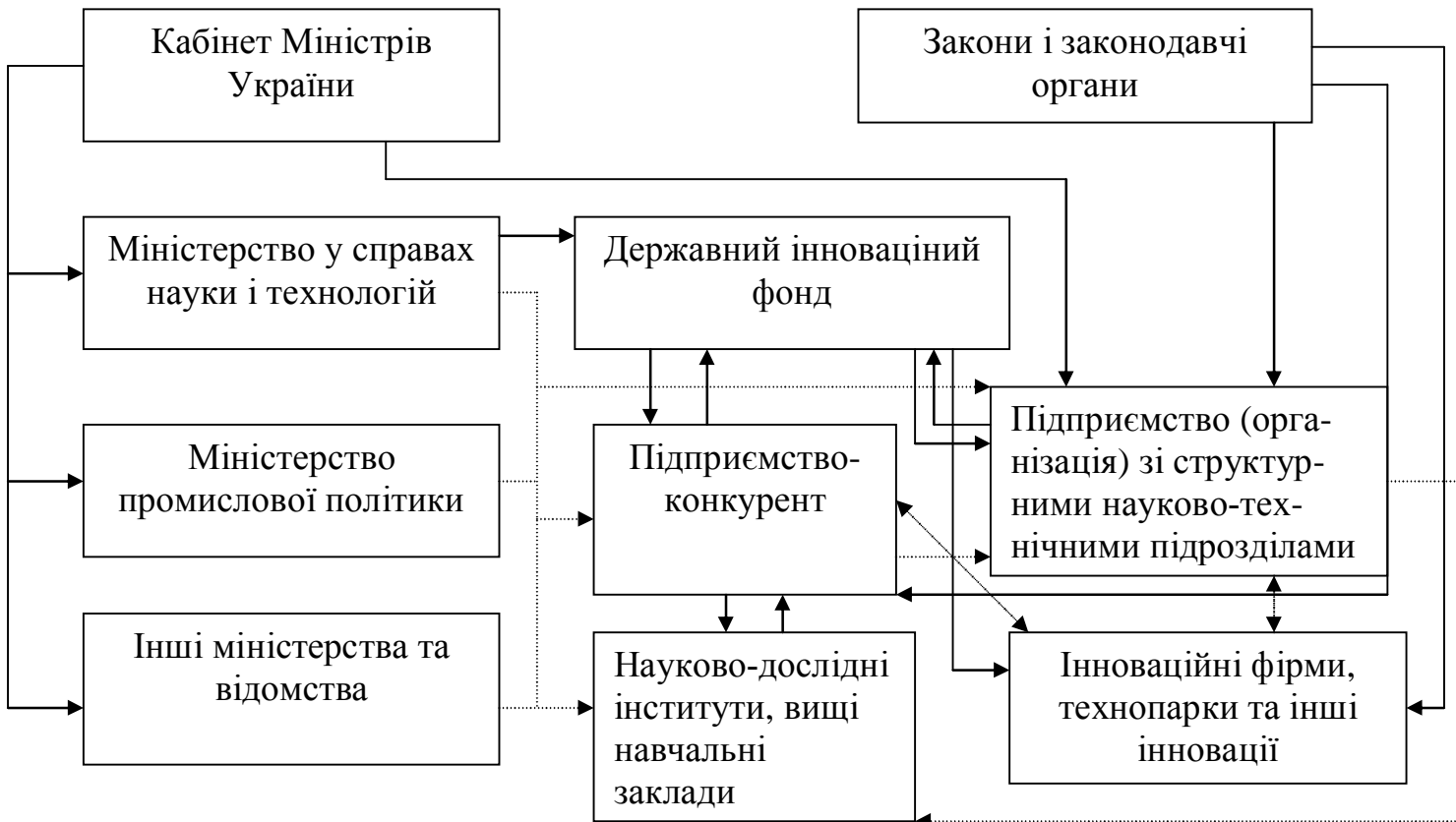

Схема взаємовідносин учасників інноваційного процесу

- 1 —————>
- 2>

Зв'язки: 1-координаційні; 2-жорстко підпорядковані.

Методи регулювання науково-технічної політики.

Прямого регулювання	Непрямого регулювання
<ol style="list-style-type: none"> 1. Визначення державних пріоритетів розвитку науки і техніки. 2. Державні науково-технічні програми. 3. Державні замовлення в науково-технічній сфері. 4. Державна науково-технічна експертиза. 5. Бюджетне фінансування досліджень та робіт, що виконуються в рамках пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки. 6. Державна політики щодо формування та заохочення науково-технічних кадрів. 7. Державна політика у сфері патентів і ліцензій. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Диференційована податкова політика. 2. Стимулююча фінансово-кредитна політика. 3. Гнучка амортизаційна політика. 4. Правовий захист інтелектуальної власності. 5. Державна політика у сфері міжнародного науково-технічного співробітництва.

Класифікація інновацій

Характер інновацій	Зміст інноваційних процесів
Рівень новизни	<ol style="list-style-type: none"> 1. Радикальні (впровадження відкриттів, винаходів, патентів). 2. Ординарні (“ноу-хау”, раціоналізаторські пропозиції)
Стадія життєвого циклу товару на які запроваджується інновація	<ol style="list-style-type: none"> 1. Дослідження та розробки. 2. Виробництво. 3. Сервіс.
Сфера застосування	<ol style="list-style-type: none"> 1. Технологічні. 2. Виробничі 3. Економічні 4. Торгівельні. 5. Соціальні. 6. У галузі управління.
Міра новизни	<ol style="list-style-type: none"> 1. Нові у світі. 2. Нові у країні. 3. Нові у галузі. 4. Нові для фірми.
Темпи здійснення	<ol style="list-style-type: none"> 1. Швидкі. 2. Уповільнені. 3. Такі що народжуються. 4. Рівномірні. 5. Стрибкоподібні.
Вид ефекту отриманого в результаті впровадження інновацій	<ol style="list-style-type: none"> 1. Економічний. 2. Соціальний. 3. Екологічний. 4. Інтегральний.

Тема 12. Державне регулювання основних сфер господарської діяльності.

План

1. Завдання і форми державного регулювання розвитку основних сфер господарської діяльності.
2. Обґрунтування потреб держави у продукції промисловості та планів промислового виробництва.
3. Форми й методи регулювання агропромислового виробництва.
4. Баланс державних ресурсів сільськогосподарської продукції.
5. Методика прогнозування потреб у перевезеннях вантажів.
6. Прогнозування та планування капітальних вкладень і капітального будівництва.
7. Державний контракт як засіб задоволення державних потреб у продукції основних галузей народного господарства.

Ключові слова: секторна структура народногосподарського комплексу, завдання державного регулювання промислового виробництва, потреби держави у продукції промисловості, державні контракти та державні замовлення промислового виробництва, баланси виробничих потужностей, баланс державних ресурсів сільськогосподарської продукції, баланс виробництва та споживання продукції, транспортний баланс, баланс капітальних вкладень, титульні списки.

Література: 2-с. 333-450; 3-с. 341-431; 4-с.158-197; 5-с. 158-244; 7-с. 110-112.

Структура господарства України.

Методи регулювання підприємницької діяльності у промисловому виробництві:

- державні дозволи та контроль за розміщення промислових виробництв;
- залучення промислових підприємств(будь яка форма власності) до виконання державних та регіональних цільових комплексних програм;
- антимонопольні заходи;
- регулювання ціна на деякі види промислової продукції аж до впровадження державних цін;
- використання норм амортизації та інших норм і нормативів.

Методи техніко-економічного проектування

- аналіз динаміки питомих витрат на період, що передую прогнозному;
- визначення головних факторів, що зумовлюють зміну питомих витрат у прогнозному періоді;
- розрахунок сукупного впливу факторів на зміну питомих витрат у прогнозному періоді;
- розрахунок перспективних коефіцієнтів витрат матеріальних ресурсів;
- впровадження нових прогресивних технологій.

Три головні етапи сучасної аграрної політики.

- стабілізаційний - призначений для призупинення спаду у виробництві;
- відновлювальний – доведення обсягів сільськогосподарського виробництва до рівня 80-х початку 90-х років з поступовим надхоженням продукції на світовий ринок;
- стратегічний – виведення сільського господарства України на рівень найрозвинутіших сільськогосподарських країн.

Спеціальні органи державного регулювання сільського господарства і ринкових перетворень у ньому вирішують завдання:

- інтервенційна закупівля аграрної продукції;
- інтервенційний продаж сільськогосподарської продукції і продуктів її переробки на внутрішньому ринках;
- субсидування експорту;
- обслуговування кредиторської заборгованості;
- аналіз сільськогосподарського ринку, збір інформації та розробка оцінок і пропозицій для уряду щодо поточної ситуації.

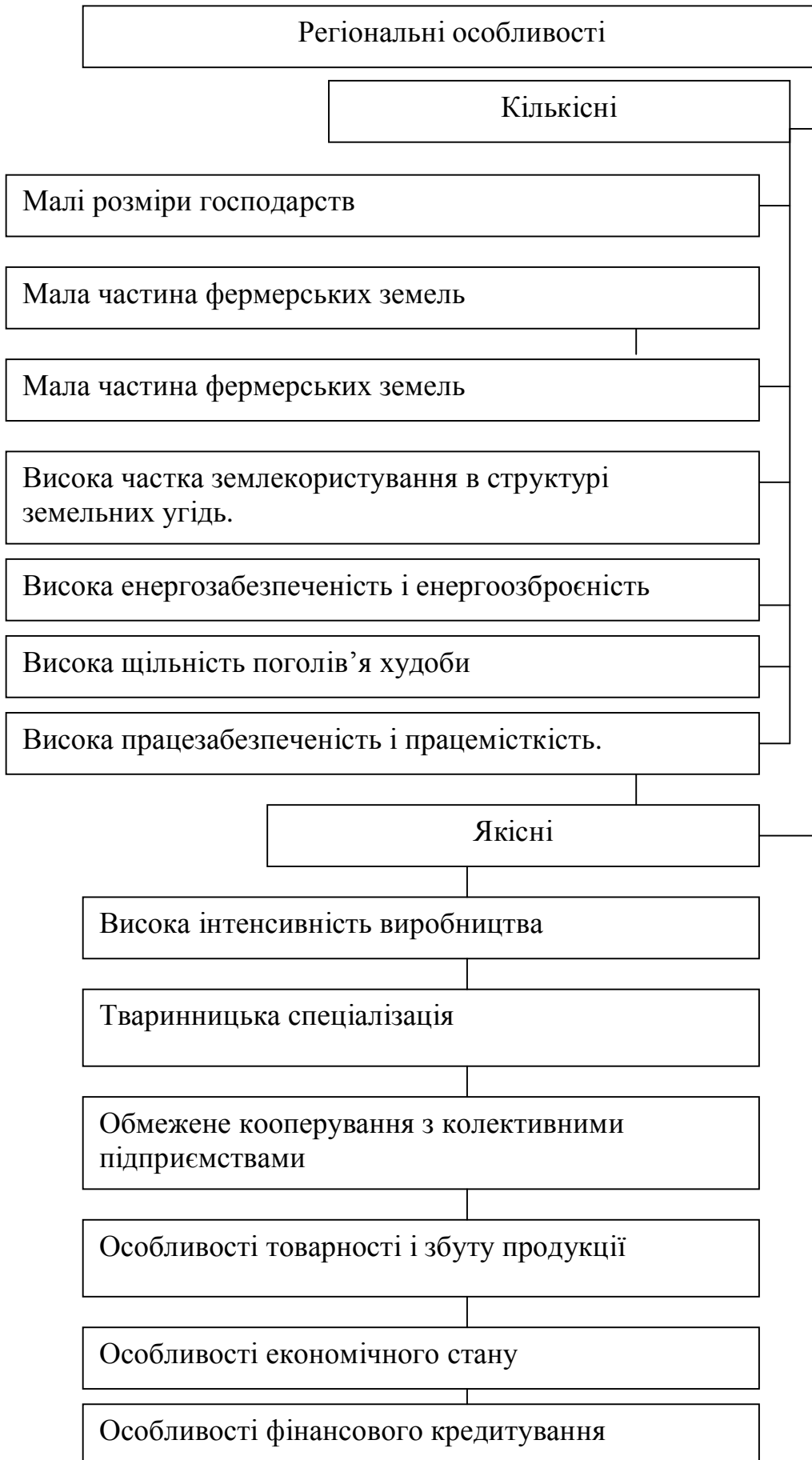
Фактори формування політики державних цін у аграрній сфері

- паритетність цін на промислову і сільськогосподарську продукцію;
- витрати на виробництво продукції в спеціалізованих фермерських господарствах;
- прибутковість фермерських господарств, спеціалізованих галузей і сільського господарства в цілому;
- доходи фермерів на вкладений капітал і їхні фінансові можливості ведення розширеного виробництва.

Цільові ціни – забезпечують фермерам отримання нормативних доходів від виробництва сільськогосподарської продукції і страхують їх від впливу монополістів.

Заставні ціни – дають змогу протягом дев'яти місяців вільно розпоряджатися виробленою продукцією.

Система регіональних особливостей розвитку фермерства.

Головні розділи плану роботи транспорту.

План перевезень вантажів і пасажирів
 Виробнича програма і план експлуатації транспортних засобів
 Планування показників підвищення економічної ефективності виробництва
 План технічного обслуговування і ремонту транспортних засобів
 Розробка плану капітальних вкладень і капітального будівництва
 Планування кадрового забезпечення
 Планування собівартості транспортних робіт
 Фінансовий план
 План соціального розвитку колективу.

Капітальне будівництво

Управління	Планування	Проектування	Ресурсне забезпечення	Будівельне виробництво	Організація
Організацією	Введення потужностей та об'єктів	Технологічних параметрів об'єкта	Фінансові ресурси	Інженерна підготовка	Управління
Плануванням	Капітальних вкладень	Будівельних параметрів об'єкта	Трудові ресурси	Комплектація ресурсів	Планування
Проектуванням	Проектно-дослідницьких робіт	Будівель та споруд	Обладнання	Організація транспортних процесів	Проектування
Ресурсним забезпеченням	Ресурсного забезпечення	Організації будівництва	Конструкції	Виконання будівельних робіт	Ресурсного забезпечення
Будівельним виробництвом	Будівельного виробництва	Виконання робіт	Матеріали	Виконання монтажних та завершувальних робіт	Будівельного виробництва

Тема 13. Державне регулювання праці, рівня життя населення та розвитку соціальної сфери.

План

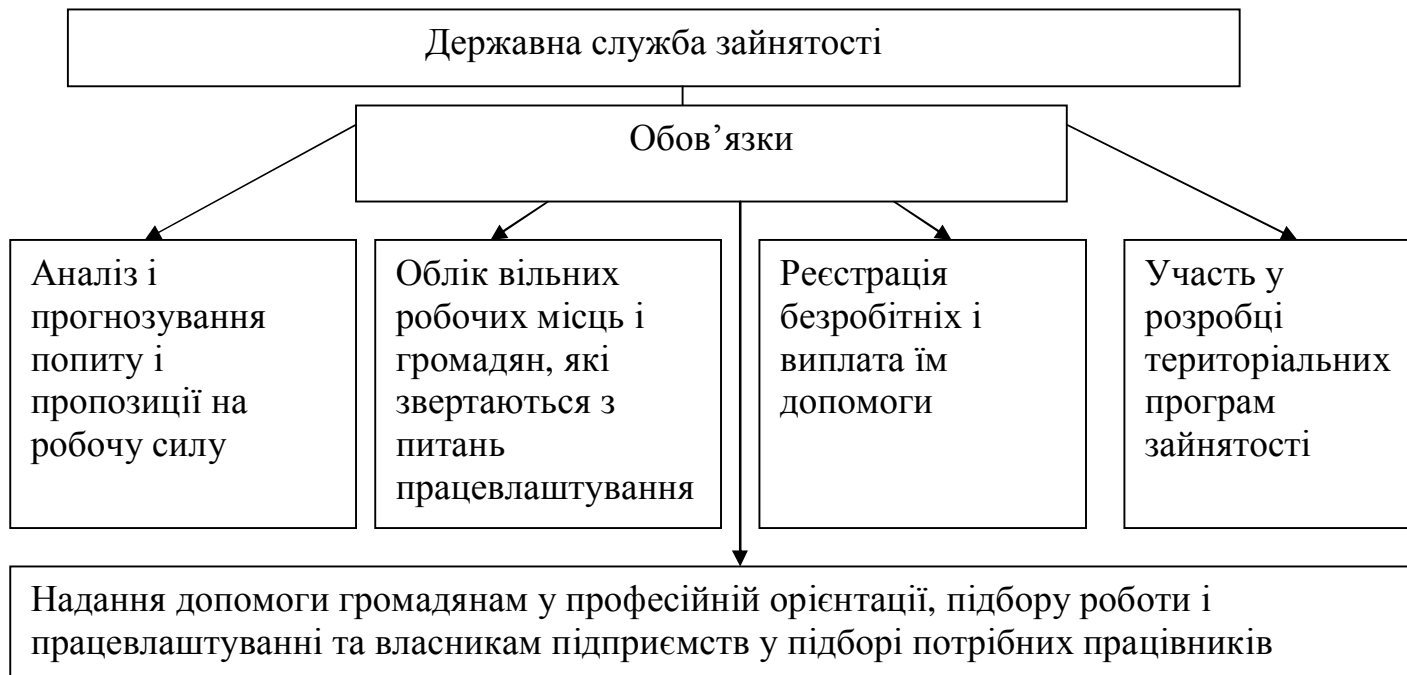
1. Завдання та форми державного регулювання ринку праці.
2. Державні служби зайнятості, їх завдання та функції.
3. Зведений баланс трудових ресурсів та баланс ринку праці.
4. Регулювання оплати праці.
5. Система соціального забезпечення й соціального страхування.
6. Державне регулювання розвитку соціальної сфери.

Ключові слова: ринок праці, державна служба зайнятості, Державна програма зайнятості населення, зведений баланс ринку праці, функції держави у регулюванні оплати праці, тарифні угоди, мінімальна заробітна плата, мінімальний споживчий бюджет, мінімальний нормативний споживчий кошик, узагальнюючі показники рівня життя населення, норми споживання населенням основних видів товарів та послуг, індексація та компенсація грошових доходів населення, прожитковий мінімум, межа малозабезпеченості, індекси вартості життя.

Література: 2-с.457-487; 3-с. 444-472; 4-с. 141-157; 5-с. 255-283; 6-с.260-300; 7-с. 124-131; 8-с. 255-287.

Роль держави у регулюванні ринку праці, зайнятості та умов праці.

- Законодавче запровадження умов праці залежно від виду, місця, особи працівника
- Створення державної системи дослідження і прогнозування стану національного і регіональних ринків праці.
- Створення мережі центрів служб зайнятості для реєстрації безробітних і фінансової допомоги їм, допомоги у працевлаштуванні, консультації, сприяння вирішенню кадрових проблем на підприємствах.
- Створення фондів сприяння зайнятості.
- Розробка програм державної допомоги у підготовці кадрів
- Розробка програм державної допомоги у створенні нових робочих місць.
- Створення системи матеріальної допомоги у зв'язку з тимчасовим безробіттям

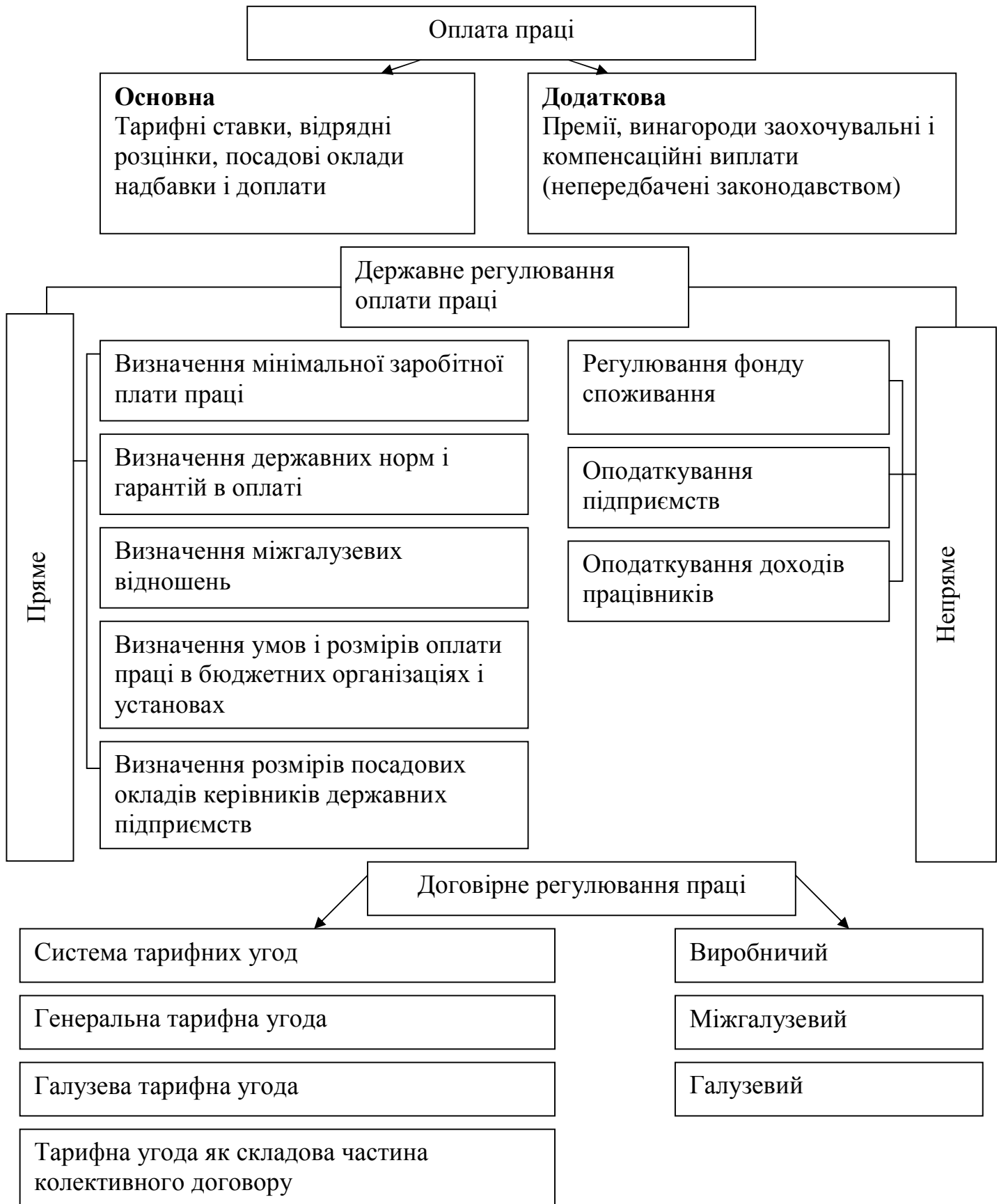

Система показників рівня життя населення та соціальних гарантій у сфері доходів та споживання.

Узагальнені показники рівня життя населення		Індекс вартості
Реальні доходи на особу населення Суспільні фонди споживання на особу населення Розподіл населення за рівнем середнього сукупного доходу на особу		Індекс споживчих цін прожиткового мінімуму у тому числі індекс цін на товари індекс цін на послуги
Оплата праці та доходи		Рівні споживання основних продуктів споживання (на особу за рік)
Грошові доходи на особу населення Середньомісячна оплата праці робітників і службовців Середньомісячна оплата праці колгоспників Середній розмір стипендій Середня зарплата Середній розмір пенсій Натуральні доходи на особу		М'ясо та м'ясопродукти Молоко та молочні продукти Яйця Хліб та хлібопродукти Картопля, овочі
Платні послуги на особу (на місяць)		Соціальні гарантії у сфері доходів та споживання
		Мінімальний рівень споживання матеріальних благ та послуг Прожитковий мінімум у тому числі продукти харчування непродовольчі товари оплата послуг обов'язкові платежі та внески Рівень мінімальної заробітної плати Рівень мінімальних пенсій Рівень мінімальної допомоги у тому числі безробітним

Комплексна модель прогнозування обсягів платних послуг

I блок - нормативи забезпечення населення послугами, співвідношення між споживанням послуг сільським і міським населенням, ресурсні обмеження.
II блок – засоби опрацювання показників, які характеризують динаміку зміни обсягів споживання послуг.
III блок – диференціація нормативів забезпечення населення послугами на підставі прогнозу індексів рівня економічного і соціального розвитку регіонів.

Тема 14. Державне регулювання розвитку регіонів.

План

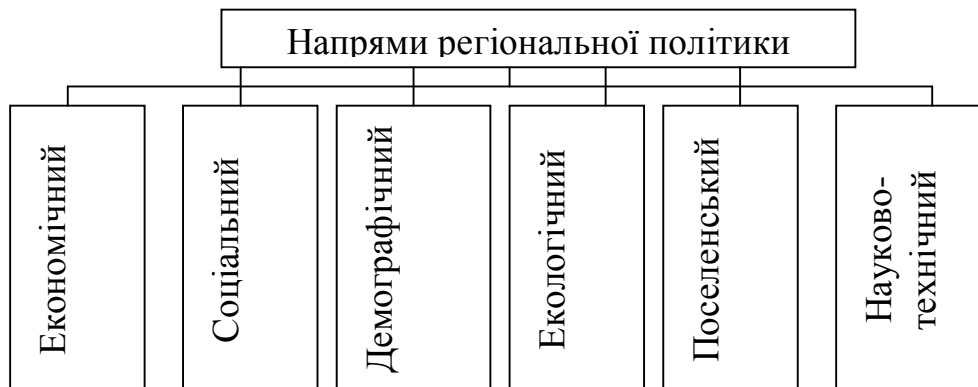
1. Значення та зміст державного регулювання розвитку регіонів.
2. Форми та важелі державного регулювання розвитку регіонів.
3. Державні регіональні програми : сутність, структура, методи та порядки розробки.
4. Завдання та зміст планів економічного й соціального регіонів.
5. Панування пропозицій і структури економіки регіону.
6. Державне регулювання ефективності розвитку регіону.

Ключові слова: регіональна політика держави, соціально-економічний комплекс регіону, регіональна структура економіки, державні регіональні програми, бюджетні субсидії, субвенції, дотації, формування місцевих бюджетів, регіональні замовлення на поставки продукції, вільні економічні зони, плани і програми економічного й соціального розвитку регіонів.

Література: 2-с.495-582; 3-с.473-543; 5-с. 322-336; 6-с69-91; 8-с. 240-254.

Регіон – частина території країни, на якій функціонує сформований комплекс галузей виробництва, виробничої та соціальної інфраструктури.

Регіональна політика – сукупність економічних, правових, організаційно-управлінських рішень, спрямованих на гармонійне поєднання інтересів держави й окремих регіонів, створення сприятливих економічних та правових засад для раціонального використання місцевих ресурсів виробничого потенціалу.

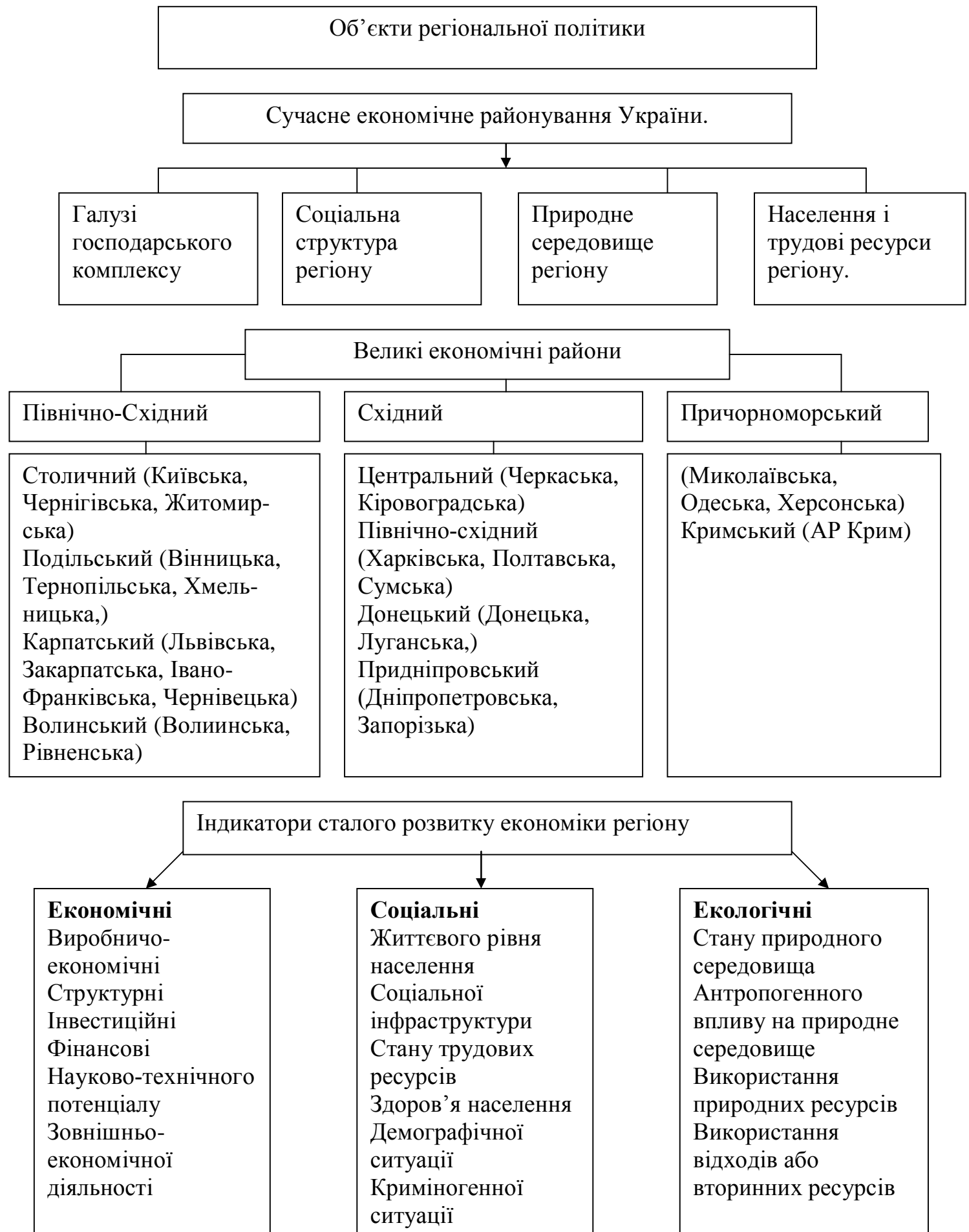

Головні принципи місцевого самоврядування

Система місцевого самоврядування

Тема 15. Державне регулювання природоохоронної діяльності.

План

1. Сутність та напрямки державного регулювання природоохоронної діяльності.
2. Державні екологічні програми.
3. Правове й адміністративне регулювання природоохоронної діяльності.
4. Економічні методи регулювання природоохоронної діяльності.
5. Обґрунтування обсягів фінансових ресурсів для здійснення природоохоронних заходів.

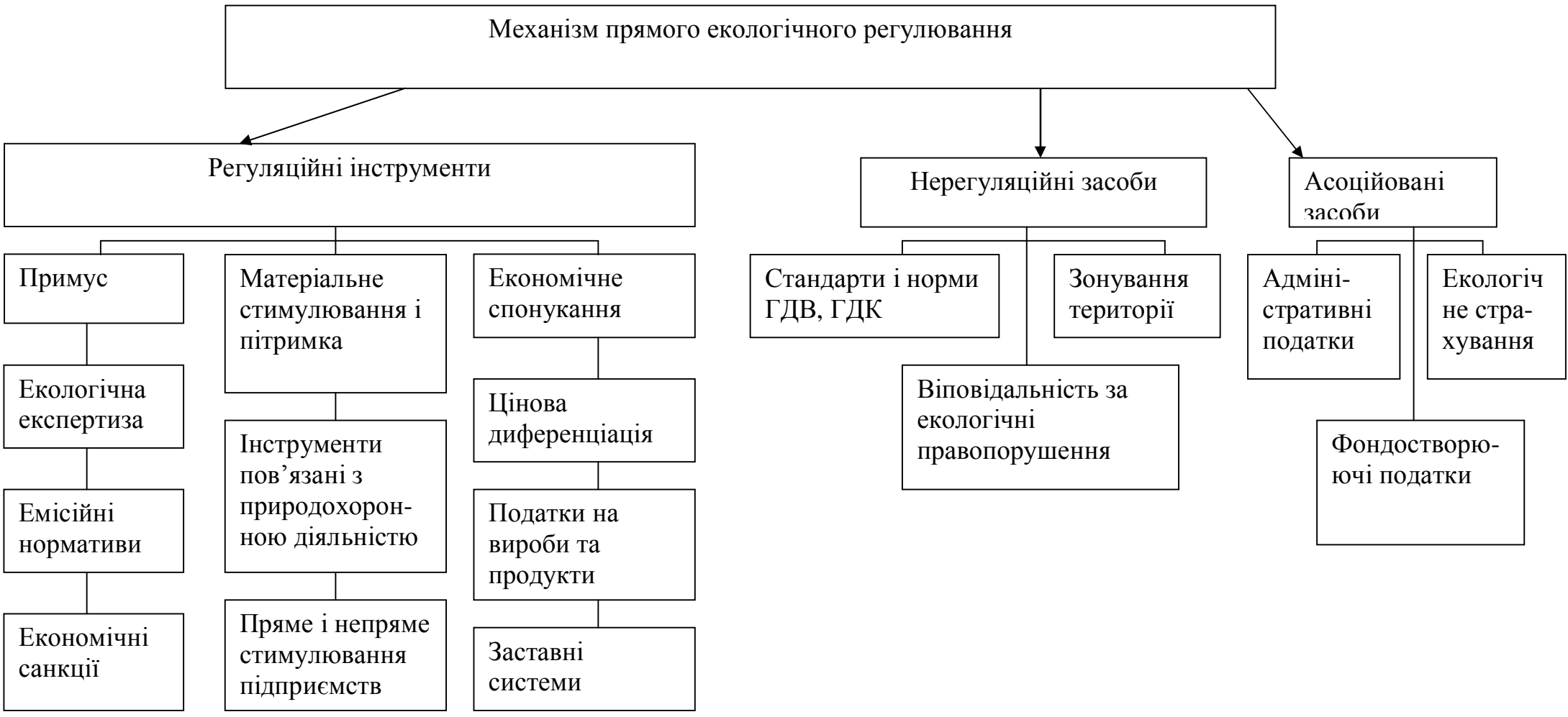
Ключові слова: екологічна політика, державна екологічна програма, функції управління природоохоронною діяльністю на національному рівні, функції Міністерства охорони навколишнього середовища та ядерної безпеки України, моніторинг навколишнього середовища, еколого-економічні норми і нормативи, економічний механізм природокористування, регіональний природоохоронний фонд, регіонально еколого-економічний механізм.

Література: 2-с.583-578; 3-с.542-547; 5-с.305-311; 6-с.141-155; 7-с. 132-142; 8-с.288-313.

Державне регулювання природоохоронної діяльності – це механізм забезпечення, ліквідації, локалізації, зменшення впливу негативних екологічних явищ та процесів, екологонебезпечної промисловості та аграрної діяльності, а також компенсації за завдану ними шкоду.

Правове регулювання природоохоронної діяльності

	Закони	Кодекси
<ul style="list-style-type: none">-Пріоритетність вимог екологічної безпеки, обов'язковість додержання екологічних стандартів, нормативів і лімітів у всіх сферах господарської діяльності;-Гарантування екологічно-безпечного середовища для життя і здоров'я людей;-Екологізація матеріального виробництва і збереження просторової та видової різноманітності природних об'єктів і комплексів;-Науково-обґрунтоване узгодження екологічних, економічних і соціальних інтересів суспільства;-Обов'язковість екологічної експертизи;-Гласність та демократизація при прийнятті рішень, реалізація яких впливає на стан довкілля;-Формування у населення економічного світогляду;-Науково-обґрунтоване нормування впливу господарської та іншої діяльності на природне середовище.	<p>Про охорону навколишнього природного середовища (1992 р.)</p> <p>Про тваринний світ України</p> <p>Про охорону атмосферного повітря в Україні</p> <p>Про природно заповідний фонд України</p>	<p>Земельний кодекс України</p> <p>Водний кодекс України</p> <p>Кодекс про надра України</p> <p>Лісовий кодекс</p>

Напрями екологічної політики і України

- інвентаризація джерел забруднення довкілля та екологічно небезпечних об'єктів;
- визначення на території України зон екологічного лиха
- розширення прав і відповідальності місцевих органів влади у сфері охорони природи і раціонального використання природних ресурсів

Засоби державного регулювання природоохоронної діяльності

Державна програма охорони навколишнього середовища і раціонального використання природних ресурсів

Досягнення балансу між рівнем шкідливого впливу на навколишнє середовище і його здатність до відновлення.

Основна література

1. Глівенко С.В., Соколов М.О., Теліженко О.М. Економічне прогнозування: навчальний посібник. – Суми: “Університетська книга” 2001. –207с.
2. Михасюк І. та ін. Державне регулювання економіки –Львів: Українські технології, 1998. –640с.
3. Михасюк І. та ін. Державне регулювання економіки – К.; Атіка, Ельга-Н, 2000.- 592с.
4. Основы экономического и социального прогнозирования. Учебник для вузов. Под ред. Д.М. Крука, В.С. Лукина, В.Н. Мосина и др.-М: Высшая школа, 1985.- 200с.
5. Планирование социального и экономического развития Учебник для вузов. Под ред. И.И.Ищенко.-М.: Высшая школа, 1991.-437с.
6. Планирование социального и экономического развития регионов. Под ред. В.И. Махалова, Е.Н.Матвеевой.-М.: Высшая школа, 1987 –335с.
7. Стеченко Д.М. Державне регулювання економіки: Навч. посібник.-К.: МАУП, 2000.-176с.
8. Чистов С.М., Никифоров А.С., Куценко Т.Ф. та ін. Державне регулювання економіки –К.: КНЕУ, 2000 –316 с.

Додаткова література

1. Гальчинський А, Геєць В., Семиноженко В. Україна: реалії та інноваційний розвиток. К., 1997. –147с.
2. Гладій М.В. Використання виробничо-ресурсного потенціалу аграрного сектора економіки України (питання теорії, методології, практики). Львів, 1998.-203с.
3. Гурне Б. Державне управління. К., 1993. –278с.
4. Державне управління: теорія і практика / За ред. проф. В.Б. Авер'янова К., 1998. – 196с.
5. Евграшин А. Из практики французского индикативного планирования // Росс. экон. журн. 1998. №2.
6. Єрмошенко М. Фінансова безпека: основні підходи до розробки концепції //Віче. 1998.№11.
7. Зайцева Л.М. Региональная система управления: организационно-методологический аспект. Донецк, 1997. –172с.
8. Крупка М.І. Фінанси і підприємництво в Україні на межі тисячоліть. Львів, 1997. -243с.
9. Мельник А.Ф. Прогнозування і регулювання економічного і соціального розвитку регіону: Навч. посібн. К., 1996. –318с.
10. Михасюк І.Р., Залога З.М., Климчук П.В., Державне регулювання розвитку транспорту і зв'язку. Львів, 1997.- 498с.
11. Михасюк І.Р., Климчук П.В., Державне регулювання будівельного комплексу. Львів, 1999.-506с.
12. Михасюк І.Р., Янків М.Д., Залога З.М., Сажинець С.Й. Регіональна економіка / за ред. проф. І.Р. Михасюка. Львів, 1998.- 243с.
13. Панасюк Б.Я. Прогнозування та регулювання розвитку економіки. К., 1998. - 246с.